

Adımlar

İÇİNDEKİLER

1944'e Girerken	Adımlar
Seçkin Adam Düşkünlüğü ve Faşizm	Doç. Dr. Muzaffer Ş. Başoğlu
Ekonomik Kanunlara Karşı Gelinemez	Doç. Dr. Behice Boran
Fransız İhtimal Romanı	Prof. J. Camborde (Çev. Hüsnü Bakı)
Thomas Mann	Prof. W. Ruben
Devletçiliğimizin Vasıfları	Nuri Zaimoğlu
Aktör Rolünü Yaşar mı?	Suat Taşer
Orta Anadolu'da Toprak Mesclesi	Halil Aytekin
Yayınlar	: «İleri Fikir Geri Fikir» Münakaşası. - (Muzaffer Ş. Başoğlu). Ehrenburg, La Chute de Paris. - (Hüsnü Bakı) A. Ş. Hisar, Fahim Bey ve Biz. - (Yaşar Çöl)
Köyün İçinden	: Folklor Tetkikine Çıkan Münevverlerimiz. - (Halil Aytekin) Buğday Fiyatının Düşmesinin Köylerde Doğurduğu Durum. - (Halil Aytekin).
Okuyucu Sayfası	: Mehmet Gökdemir. - Kayseri Lütfü Vecihi - Gaziantep. Ümit Demiriz. - Ankara.

TÜSTAV

9

1944'e GİRERKEN

Bugün dünyamız büyük bir sosyal değişme devri geçiriyor, Sona ermekte olan, bütün bir tarih çağıdır ve yine bütün bir tarih çağı akıtılan kanların, insan takatini aşan fedakârlıkların üstünde açılıyor. Bizler, bugünkü nesil, bu kapanmakta ve açılmakta olan iki çağ arasında, yolların ayrıldığı noktada bulunuyoruz. Bazıları geriye yönelmiş, çıkmaz yollardır, diğer bazıları ise, ileriye doğru genişliyerek açılan muazzam geçitlerdir. Ve bizler, bu yollardan birini seçmek durumundayız.

Zamanın akışında, selleirin alıp götürdüğü sosyal değerler arasında kimi daha yakın, kimi çok daha uzak geçmişten gelen değerler, inançlar, ülküler, müesseseler var. Zamanın amansız akışında, beraberinde getirdiği, doğurduğu yeni değerler arasında da geleceği bize müjdeleyenler, bugünkü sıkıntı ve zorlukların mülkâfatını şimdiden verenler vardır. Bir tarafta yalnız küçük, seçkin bir zümreye hayat hakkı tanıyan, halk kitlelerini seçkinlerin güttüğü sürüler yerine koyan bir kahramanlar dini, diğer tarafta bütün vatandaşlara eşit gelişme imkânları, sosyal haklar tanıyan hakiki demokrasi.. Bir tarafta, cemiyet işlerinin hür düşünce ile değil, mistik ilhamlarla görüldüğünü fleri süren bir hürriyet düşmanlığı; yakılan kitaplar, kapatılan üniversiteler, oynanması, çalınması men edilen eserler, sürgünlerde, kamplarda çü-

rülen bilginler, edipler, sanatkarlar, üniversite talebeleri.. Diğer tarafta, fikir hürriyetini insanlığın en büyük hazinelerinden biri telâkki eden, ilimde, musikide, sanatta, edebiyatta büyük gelişmeler vâdeden demokrasi ve hürriyet bayraktarlığı.. Bir tarafta küçük milletleri büyüklerin istismar edeceği, hayat sahası, ırk üstünlüğü iddialarına dayanan bir tahakküm ve zecir dünyası; diğer tarafta, büyük küçük bütün milletlerin, bütün insanların karşılıklı itimat, iş birliği ve eşitliğine dayanan bir sulh dünyası...

Genç Türkiyemiz, kuruluş tarihinde, bu yollardan hangisini seçmek gerektiğinde yanılmadığını gösterdi. İfte, saltanata, hilâfete, derebeylik sisteminin imtiyazlarına, taassuba, zehalete karşı açtığı savaş ve kazandığı zaferle; dışta, sömürücü emperyalizme karşı açtığı savaş ve kazandığı zaferle geçmişin, eskinin hesabını gördü, yülünü geleceğe çevirdi ve ileri milletler safında yer aldı. Girmekte olduğumuz 1944 yılında ve gelecek yıllarda memleketimizin de, milletlerin ve halk kitlelerinin eşit haklara ve gelişme imkânlarına malik olduğu ileri ve hür milletler zümresi içinde, iktisadî refah ve kültür gelişmesi yolunda büyük başarılar elde edeceğine, üstüne düşen vazifeleri gitgide artan bir faaliyet ve enerji ile yapacağına inanarak seviniyoruz.

Adımlar

TÜSTAV

A D I M L A R

Aylık Fikir ve Kültür Dergisi

YIL : I

İkincikânun 1944

Sayı : 9

Seçkin Adam Düşkünlüğü ve Faşizm

Doçent Dr. Muzaffer Ş. Başoğlu
Ankara Üniversitesi

Bugün dünyanın her yerinde gerilik safında yer almış «seçkin» münevverler var. Bunlar, bu karışık zamanlarda, günün elle tutulur, gözle görüldür halde bulunan dâvalariyle, dertleriyle, çıplak, yalın ve sert gerçekleriyle karşılaşamazlar, dolaşık yollardan giderler, bulanık suda avlanmak için kocaman kocaman ilim ve felsefe sözleri arkasına saklanırlar. Bu söz canbazlığıyla başkaları üzerinde bir tesir yapacakları hulyasına kapılırlar. Halbuki hakikat daima basit ana dilimizle anlatılabilir.

Bunlar gerilik, irtica namına ne varsa onun avukatıdır. Bunlar faşist demagogilerle ortaya çıkarlar; icabında faşist demagogilerini, zamanın seyrine uygun, kertenkele renkleriyle ve kabuklarıyla örtmeyi ihmal etmezler. Bunlar ırkıdır, kendilerinin mensup oldukları, yahut daha doğrusu, mensup olduklarını vehm ettikleri ırkta üstün vasıflar görürler. Bunlar, insan ve millet topluluklarının birbirine bu kadar bağı olduğu bir dünya içinde bir tek memleketin yalnız kendi içine kapanıp büyük iktisadi refah, büyük ilim ve kültür yaratabileceğine inanan veya inanmış görünen kör kişilerdir. Bunlar, mistik kudretlerden, cezbeli sözlerden medet uman tekke kesigleridir. Biraz dikkat edersek görürüz ki bunlar dünyanın her tarafında, muhtelif memleketlerde, müsterek geri

mefhumlar kullanırlar, bu suretle zenaatlarını yürütmeye çalışırlar.

Bunlar, halk ve köylü sözlerini bir kalın kan gibi kullandıkları halde, hakikatte, halk kütlelerini, küçümseyen, onları seçkinler tarafından güdülecek sürüler gibi gören, kendilerini de, tabii olarak, seçkinler zümresinden sayan ikbal düşkünlere. Bunların bazıları zaman zaman cezbeyle tutulup hıncı ve marazı Niçe'nin (Benim faziletim nedir ki beni hâlâ çıldırtmadı) diyen edebî felsefe diliyle konuşurlar.

Bu yazıda, gerilik belirtilerinden biri olan seçkin düşkünlüğü üzerinde duracağız. Bu seçkin düşkünlere göre, dünya tarihi seçkinler tarihidir. Bunlar, büyük iktisadi ve içtimai gelişmelerin, büyük keşiflerin, büyük kültür gelişmelerinin esas şartlarını bir türlü kavrayamazlar, kahraman ibadetinde dalarlar. Cemiyeti refaha mı götürmek istiyorsunuz? Yüksek ve istikrarlı bir cemiyet nizamı mı istiyorsunuz? İlim ve kültür gelişmesi mi istiyorsunuz? Yapılacak iş basittir. Seçkin adam yetiştirmeye çalışın, seçkinlerin seçkini insanüstü (übermensch) yetiştirin, varımızı yokunuzu ona feda edin. Bunların, üstünde durmadıkları bir nokta var: Seçkin adam nerede yetişecek, limonlukta mı?

Biz büyük adamların, hakikaten büyük adamların rolünü inkâr ediyor değiliz. Fakat büyük adam limonlukta yetişmez di-

yoruz. Fransa'nın büyük evladı Malraux ile birlikte diyoruz ki büyük adam ancak büyük millet ve insanlık hareketleri içinde yetişir, sinsi günlük menfaat, refah ve post didinmelerinden kurtulabilen bir hakikat ve güzellik arayıcılığı havası içinde yetişir, küçük şahsî ve klik taktikleri içinde yalnız, rüzgârlara göre dönen, cüceler yetişir. Fransız ihtilâli gibi, Sovyet ihtilâli gibi büyük insanlık hareketlerinin büyük adamlarına bakın, bizim İstiklâl savaşımız gibi millî kurtuluş kavgalarının büyük adamlarına bakın; Galile, Darwin, Einstein gibi hakikaten büyük ilim adamlarına bakın; Shakespeare, Molière, Beethoven, Tolstoy gibi büyük kültür adamlarına bakın; bunların hiç biri sekin düşkünlerinin limonluğunda yetişmemişlerdir. Bunlar kendilerini insan kütlelerinin büyük dertleri içinde eriterek, günlük post ve refah darlıklarından, kökünde böyle küçük hesaplar bulunan klik taktiklerinden kurtularak büyümüşler ve hakikaten büyük olmuşlardır. Fakat bu fikri Ziya Gökalpın, yanlış bir sosyoloji üzerinde ilerleyerek, «Büyük adamlar mâserî vicdanın mâkesidirler» diye hulâsa edebileceğimiz hatâli fikriyle karıştırmamalıdır. Çünkü, üstâdı Durkheim'da da olduğu gibi, Ziya Gökalp'te mâserî vicdan mistik bir mefhumdan başka bir şey değildir. Sonra Ziya Gökalp kütleden körü körüne itaat istiyordu, «Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım» diyordu. Biz, bilâkis, «gözlerimi açarım, vazifemi yaparım» diyoruz. Çünkü eğer bir hakikat peşinde isek, vazifemizi sonuna kadar lâyıkıyla yapabilmek için gözlerimizi kapamak değil, sonuna kadar açmak icap eder. Çünkü gerçekten bir hakikat peşinde olan büyük adam hitap ettiği insanların gözlerini kapamasını değil, bilâkis, dâvayı, hakikati olanca çıplaklığıyla görebilmeleri için, açmasını ister. Bundan pratik bir netice çıkararak diyebiliriz ki bugün dünyada hitap ettiği kütlelerden körü körüne, zorla itaat isteyen şeffler hakikatten, halkın hakiki menfaatlerini temsil ettiklerinden korkusu olan şefflerdir.

Bu yazının gayesi büyük adamın bir tahlilini vermek değildir, seçkin düşkünlüğünün bir cephesini göstermektir. Yine seçkin düşkünlüğüne donelim. Bugün dünyada seçkin adam, üstün-adam üzerinde duranlar, dikkat edilirse görülür ki faşistlerdir yahut faşistliğe temayüllü olanlardır. İtalyan faşistlerinin başı Musolini'nin düşeceği günlerde diğer bir faşist devlet şefinin ona, insan-üstü evliyası Niçe'nin eserlerini hediye etmesi, faşist rejimlerde, faşist münevver muhitlerinde mistik insan-üstü, seçkin adam hüvyalarının sık sık tekrar edilmesi herhalde tesadüfî bir şey değildir. O kadar tesadüfî bir şey değildir ki birçok Avrupa memleketlerine nisbetle teşkilâth ve şuurlu faşistleri nisbeten daha az olan Amerika'da da faşistler seçkin adam, üstün - adam teranelerini fikirlerini yaymaya çalışırlar. Amerikada The Awakener (Uyandırıcı) adıyla çıkardığı mecmua ile ve birçok yerlerde verdiği konferanslarla, hararetle ve şiddetle faşizm avukatlığı yapan Amerikan faşisti Lawrence Dennis bir Amerikan terbiye mecmuasının günün büyük cemiyet ve terbiye dâvaları hakkında açtığı bir ankete verdiği cevapta sarîh ve şuurlu olarak seçkin adam düşkünlüğünü gösteriyor. Mecmuanın sorduğu sualleri ve faşist Lawrence Dennis'in verdiği cevapları birlikte okuyalım: (1).

Sual — Bugünün en büyük dâvası nedir?

Cevap — Halkın sürükleyici insiyaklarına hitap etmek suretiyle hâkim bir seçkin (elite) zümrenin içtimai nizamı şekillendirmesi.

S — Bugünün ümidini nerede aramalıyız?

C — Mücadele halinde bulunan büyük adamlarda...

S — Nasıl bir içtimai nizam kurulmalıdır?

(1) Anketi açan mecmua: The Social Frontier. Başlıca çıkarılanları: Columbia Üniversitesi profesörlerinden George Counts ve John Dewey. İk. kânun, 1935, Sayı, 4, sahife 11-15,28.

Ekonomik ve Sosyal Kanunlara Karşı Gelinmez

Doç. Dr. Behice S. BORAN
Ankara Üniversitesi

El dokuma tezgâhlarının Türkiye iktisat tarihinde eski bir mevkii vardır. Asırlarca Türk iplikli ve pamukluları Avrupaya ihraç edilirdi. Hatta bu ihracat Fransız Merkantilislerinin en kuvvetli müessesili sayılan Montchretien'i 1615 yılında Kiral ve Kraliçaya ithaf ederek neşrettiği siyasi iktisat kitabında, "Devlet için lüks, bir veba, korkunç bir soygundur; Türkiye ve İtalyanın ipeklileri yüzünden altıncılarımız elden gidiyor" diye telâşe düşürecek kadar çoktu. Türkiye ipekliden başka pek çok pamuklu ve pamuk ipliği de ihraç ederdi.

Dokuma sanayiimiz 18 inci yüzyılın sonuna, 19 ununcunun başlangıçlarına kadar eski hâkim durumunu değilse bile hayatını devam ettirebilmişti. Fakat Avrupada makinelî endüstrinin ilk gelişmeğe başladığı bu yıllardan sonra, o zamanki Türkiye sanayiinin belkemiğini teşkil eden pamuklu

sanayiî Manchester fabrikalarının iyi ve ucuz malları karşısında ayakta duramamış ve çökmüştür. Buharın keşfi ile manifaktürde vukua gelen büyük inkılâptan sonra iplik makinesi ve buharlı tezgâhların yıkıcı rekabeti karşısında Avrupada tutunamaz hale gelen el çıkırı ve tezgâhlarının feci akibetinden Türkiyedeki kardeşleri de kurtulamamıştı ve kurtulamazdı da. Modern endüstrinin sert ve ezici basıncı latında eski pedersâhi aile ekonomisi sisteminin son artıkları, kadit kollu tahta tezgâhları, ölüme mahkûmdu. Bunların yıkılışı iktisadî bir zaruret idi. Bunun önüne geçilemezdi. Netekim gümrük resminin artırılması (1882), yerli malların teşhiri için açılan Sultan Ahmet sergisi (1863), senayi mektebi tesisi gibi tedbirlerden hiç bir fayda elde edilememişti. Hatta iki senelik bir çalışmadan sonra müsbet bir iş görmeden

C — Zorlu bir seçkin zümrenin hâkim olduğu istikrarlı bir insan kütlesi.

S — Terbiyecilerin işi ne olacaktır?

C — Gençlerin istikrara doğru gitmesi hususunda geri hizmetlerde bulunmak ve seçkinlerin güttüğü cemiyet nizamı fikrini onlara aşılamak.

S — İçtimai nizam fikri şuurlu bir surette gençlere kabul ettirilecek midir?

C — Hâkim seçkin zümrenin arzuları gençlere kabul ettirilecektir.

S — Terbiyeciler bir fikrin müdafii olacaklar mıdır?

C — Evet, hâkim seçkin zümrenin fikirlerinin müdafii olacaklardır.

S — Mektep ne derecede ehemmiyetlidir?

C — Mektebin rolü ikinci derecede kalır. Hâkim seçkin zümre mektebi içtimai istikrarın bir vasıtası olarak kullanır.

S — Terbiyeciler bunu yapamazsa ne olur?

C — İçtimai anarşi ve ferdî uygunsuzluklar.

S — İhtilâl lâzım mıdır?

C — Evet, şimdiki seçkin zümre tereddidi etmiştir, yeni bir seçkin zümre iktidar mevkii ele almalıdır.

Bütün bunlardan, sarîh olarak meydana çıkıyor ki, seçkin düşkünlüğü ile faşizm ideolojisi ve tatbikatı arasında sıkı bir münasebet vardır.

dağılan birinci Islahı Senayi komisyonundan sonra 1867 de kurulan ikincisi zenaat erbabı arasında bir nevi istihsal kooperatifleri demek olan şirketler tesisine çalışmıştı. Bu tedbirler de bir fayda vermedi. Avrupadaki modern senayi müesseseleri karşısında Türkiye'nin el emeğine dayanan iptidal işletmeleri mağlup olarak istihsal sahasından uzaklaşmak zorunda kaldı.

19 uncu yüzyılın ilk yarısında, zamanın müsadde ettiği bütün çare ve vasıtaların baş vurulduğu halde Avrupa senayinin rekabetinden korunamayan el dokumacılığını şimdi, makineli senayinin en yüksek mertebesine ulaştığı bir sırada, iktisat kanunlarına karşı gelerek, zoraki ve mihaniki tedbirlerle koruyabilmemize imkân varmıdır? şüphesiz ki hayır. Lozan konferansından sonra tatbik edebildiğimiz himayeci gümrük tarifesinden ve dokuma fabrikalarımızın memleket ihtiyacını tatmine yetecek kadar istihsal de bulunamamalarından faydalanarak el tezgâhlarımız bir az nefes alır gibi oldular. Bununla beraber, içinde bulunduğumuz hârin ilk senesine kadar geçen zaman zarfında, pamuklu istihsalimizde el tezgâhlarına düşen payın gittikçe azalmakta olduğu görülür. Bir an için dışardan hiç pamuklu getirmediğimizi farzetsek bile, el dokumacılığı ve aile ekonomisi için bu seyir yine mukadderdi, yine önüne geçilemez bir akıbetti; çünkü Sümerbank'ın mevcuda flâveten Nazilli, Kayseri, Ereğli'de açtığı modern basma ve bez fabrikalarından başka, İş Bankasının ve hususi müteşebbislerin açtıkları yeni yeni fabrikaları İzmir, Adana, Mersin, Tarsus, Malatya ve Antep modern pamuklu dokuma merkezleri olmak yo'una girmişlerdi. Araya ikinci cihan harbi girmeseydi daha belki de bir çok yeni işletmeler açılacak, mevcutlar genişletilecekti. Harp dolayısı ile dış ticaret münasebetleri sekteye uğradığından mevcut fabrikalarımız muhtaç oldukları madde ve gücü, teline varıncaya kadar en ehemmiyetsiz teferruatı için bile

dışarıya bağlı oldukları makine yedeklerini istedikleri gibi getirmedediklerinden, esasen ihtiyacın altında olan istihşallerini tam bir verimlilikle devam ettiremediler. Bu sebeplerden dolayı el tezgâhları için meydan açılır gibi oldu, dokumacıların yüzleri güldü. O zamana kadar hiç bu işle meşgul olmamış kimseler paralarını el tezgâhlarına yatırdılar, her taraftan mekik sesleri duyulmaya başladı. İç istihlâkin kısmen olsun karşılanabilmesi için bu el tezgâhlarına hükûmet te yardım etti. Unutmamak lâzımdır ki bu yıllarda el dokumacılığının gördüğü rağbet ve verdiği randıman arızî sebepler altında vukua gelmiştir, iktisadî zaruretlerin neticesi değildir. Bu itibarla, el dokumacılığının bugünkü parlaklığının harpten sonra da devam edebileceğini düşünmek bir hayal olduğu gibi, bunu temin için himaye tedbirlerine baş vurmak ta kabul olunmayacak duaya amin demek olur. Dışardan gelecek ucuz mallara karşı fabrikalarımızın mamulâtını korumak bile başlı başına ve güç bir iş iken, el tezgâhlarını korumaya uğraşmak, bunun için kıymetler harcamak, neticesi bakımından, millî ekonomimiz için fayda değil, zarar doğurur. Bu himaye hayatı lüzumsuz yere pahalaştıracağı için geniş kitlelerin ve aynı zamanda da fabrikalarımızın aleyhine olur. Aile senayii şeklinde de olsa resmen yardım görece el tezgâhları, büyük istihsal karşısında mukadder ölümlerinden kurtulamadıktan başka, millî paramızın hacmini daraltır. Fabrikalarımızın sürüm sahasını tahdit eder. Senayi itibarı ile ihtiyacılarını, hiç değilse asgari ölçüde, bizzat temin zorunda olan memleketimizin kalkınma ve gelişme yolunda henüz ilk adımlarını atan fabrikalarını, dışardaki rakiplerden başka, ehemmiyetsiz ölçüde de olsa içerden de bir takım tehditlerle karşı karşıya bırakmak doğru olmaz. Memleketimizde emtia iktisadiyatının gerek senayi, gerekse ziraat sahasında gelişebilmesi için kapitalizmden önceki mün-

sebetlerin tahakkim ve baskısından, derebeylik artıklarından kurtulması uğrunda şiddetle mücadele etmek günün en önemli bir meselesi olması lâzım gelirken, pederşahi iktisadiyat münasebetlerini ihyaya uğraşmak, bu uğurda devlet bütçesinden veya sair yollarla fedakârlık yapmak, boş yere kıymetler, enerjiler harcamak demektir. El tezgâhları istihsal kooperatifleri halinde temamiyle teşkilâtlanırlarsa bile bu teşebbüslerden verimli neticeler beklemez. Modern büyük istihsal karşısında bu nevi teşekküllerden medet ummak buz üzerinde yazı yazmaktan farksızdır.

Böyle bir teşebbüs ilk bakışta küçük müstahsilleri korumak gibi halkçı bir zihniyet mahsulü olarak görünebilirse de hakikatte öyle değildir. Bu, geriye dönmek, tekâmül çarkını, zorla aksi istikamette hareket ettirmeğe çabalamak demektir. Milli ekonomimiz için zararlı olan bu iş aynı zamanda el tezgâhlarına bağlanacak vatandaşlarımıza da elle tutulur bir fayda veremeyecek, onları derin bir sefalet içinde süründürmekten başka bir şeye yararı-yacaktır.

Vaziyet iktisat bakımından bu derece açık ve aydın iken, milli ekonomimizin zararına, küçük işletmelerin zorla ayakta tutulması yüzünden milli pazarın daralmasını intaç edecek, kendile yeter kapalı küçük köylü işletmelerinin ihyası gayreti ile ziraatte sermayenin inkişafına engel olacak bu çeşit tedbirlerin harpten sonra da alınıp alınmaması fikri nereden çıkıyor, kimin menfaatine uygun geliyor? Bu soruya cevap vermek o kadar güç değildir. Filhakika Türkiye'nin bir ziraat memleketi olduğu ve ezici çokluğu bakımından küçük işletmeye dayandığı düşünülürse ilk başta bu tezin köylülerimizin menfaatine uygun olduğu sanılabilir. Zaten bu tezin müdafaacıları da böyle bir demagoji yapmaktadırlar. Halbuki, yabancı memleketlere iktisaden tâbi kalmamak için Türkiyemizin modern bir endüstri yanında onunla mu-

vazî yürüten bir ziraate mutlak ihtiyacı vardır. Ancak bu sayede iktisadî istiklâlimizi sağlamıyabiliriz. Köylülerimizin pederşahi ekonomi sisteminden henüz kurtulamamış zümrelerinin menfaati de şüphesiz ki bütün topluluğun menfaatinden ayrı değildir. Ve onların bugün bulundukları acıklı vaziyetten kurtarılmaları eski münasebetlerin ihyasında değil, bilâkis onların bütün teferruatı ile kökünden sökülüp atılmasındadır. Bu itibarla, bu fikirleri ortaya atanlar, gerçekte, ne bütünlüğümüz ne de istihdaf eder görünümleri köylü zümreleri için faydalı bir iş görmüyorlar. İktisadî istiklâlimizi sağhyabilmek için bizim mümkün olduğu kadar bir ziraat-senayi memleketi olma ihtiyacımız vardır. Halbuki bu tez bizi geri bir ziraat memleketi olarak bırakmak gayesini güdüyor. Ve bu tez, Türk topluluğunda bir avuç derebey artığına ve Türkiye'yi iktisadî tabiyeti altında bulundurmak isteyen yabancılar elverişlidir. Bu noktayı biraz aydınlatalım:

Emperyalist sermayesinin Türkiye'deki iktisadî hâkimiyetine son vermek millî kurtuluş inkilâbımızın başlıca hedef ve vazifelerinden biri idi. Bugüne kadar bu yolda pek çok takdire değer, müsbet işler de görülmüştür. Saltanat devrinde çeşitli vasıta ve şekillerle yabancı sermaye Türkiye'yi kendisi için bir ham madde menbaı vazifesini görecektir geri bir ziraat memleketi olarak tutmakta ısrar etmiş ve buna muvaffak da olmuştu. Yabancı sermayelerle açılan fabrikaların hemen hepsi ancak mamul maddelerin istihsalı gayesini güderek millî ekonomimizin faydasından ziyade, millî zenginliklerimizin kendi lehlerine istismarı için çalışıyordu. Yabancı sermaye Türkiye'deki düzenini buna göre kurmuştu. Fakat Cümhuriyet rejminin daha ilk yıllarından itibaren mevki sarsılmaya başlayınca her türlü iktisadî cebir ve tazyika baş vurdu. Türkiye'nin bir ziraat memleketi olarak kalması meselesi bir

Bugünkü Fransız Edebiyatında İçtimai Raman

II.

Prof. J. Camborde
Ankara Üniversitesi

İçtimai roman anlamı Aragon'da ve P. Hamp'ta da olduğu gibi devri bir anlamdır. Bu muharrirlerin iş dünyası karşısında yahut kısaca dünya muvacehesindeki tavırları, dünyanın bir aynası olmak istemek gibi büyük bir arzuya tekabül eder. Bu tavır aynı zamanda Balzac'ın Zola'nın ve bize daha yakın olan Romain Rolland'ın ve J. Romain's'in tavrıdır. Başka muharrirler dünyanın daha kısmi ve daha mahdut bir tasvirini vermek gayesini güttüler. Fakat

bu yüzden tasvirleri nâtamam veya daha az ilhamkâr değildir. Bu suretle halkçı mektep içtimai romanın bir nevi harimidir (intimisme). Burada roman nevinin yaratılması gibi umumî bir meseleye varmış oluyoruz. Roman muharrirleri arasında yeni bir dünya kuran, hiçten bir şey yaratan hakiki yaratıcılar olduğu gibi ibdâları için, parçalarını kendi öz hayatlarından aldıkları cevheri romanlaştırmış itiraflar şeklinde veya üzerinde işliyebilecekleri bir ka-

lâm mevzuu gibi ele alınarak münakaşa edildi. O zamanlar Türkiye'de Fransız sermayesi birinci mevkî işgal ettiği için bu-
tez en ateşli taraftarlarını Fransada bulmuştu. Sonraları ise Balkanları ve yakın şarkı kendi iktisadî nizamının bir peyki haline getirmek istiyen Alman sermayesi Türkiye ile iktisadî, ticarî münasebetlerini genişletince, bu tezin müdafaasını hararetle eline aldı. Türkiye'nin bir ziraat memleketi olarak kalması isteniyordu. Geri bir ziraat memleketi olarak kalacak Türkiye, Alman sermayesi için daha elverişli bir pazar, daha müsait bir soygun mevzuu olabildi. Ve gariptir ki Almanlar, başta Falke olma üzere, Yüksek Ziraat Enstitülerimizde senelerce bu tezi öğrettiler, valiz ettiler, birçok genç dimağlara aşıladılar. Onun içindir ki Türkiye'de modern bir ziraat sisteminin kurucusu olmak lazım gelen ziraatçılarımızın, ziraat iktisatçılarımızın bazılarında bu zararlı ve

yanlış görüş bilmiyerek yerleşti. Diğer meslek erbabından da bunlara katılanlar oldu. Bugün ötede beride, arasıra yükselen faisolu sesler ilk hızını işte buradan almışlardır. Bu bakımdan bu fikirler sadece, alelâde bir gerilik olarak kalmayıp, ileri bir Türkiye'nin düşmanı olan yabancılara da hizmet etmektedir. Milli iktisat ilmi adı altında millete ihanet! Büyük işletmeler karşısında küçükleri korumağa kalkışmak, şehir ve köy münasebetlerinin artması ile millî pazarın genişlemesi ve gelişmesi yerine pedersahlı aile ekonomisinin himaye edilmesini istemek, iktisadî tekâmül kanunlarını bilmemek, onlara karşı gelmeğe çalışmak demektir. Sadece bu görüş noktasından bile menfaatlerimize aykırı olan bu fikirlerin aynı zamanda neticesi bakımından, yabancı isteklere ayak uydurduğu da düşünülmüşse, en açık ve geniş anlamı ile millî menfaatlerimize aykırı olduğu kendiliğinden meydana çıkar.

naviçe gibi kullanacaklar da vardır. Halkçı ve proleter muharrirlerin ekseriyeti birinci sınıfa dahildir. Bunlar fazla edebiyat yapmadan, zahmetli çocukluk çağlarını, ışıksız muhitlerini, neşesiz ana babalarını, kütübelerini, mahrumiyetlerini, günlük iş cehennemini hatırlarlar ve tevekkülle bunları yâdederek hiç olmazsa bu ızdıraplardan başkalarının korunmasını temenni ederlerken müşahedeleri en doğru, en müessir bir ithamname teşkil eder.

Zaten bu yol halkçılara tâ asrın başında halk romancısı Ch. L. Philippe tarafından çizilmiştir. (1). O fıkara hayatını nadir bir incelik ve samimiyetle anlatmış, fakirin maddî ve manevî sefaletten kurtulmaktaki ve daima kaçan bir saâdetin ufak tefek tezahürlerinden bile istifade etmekteki imkânsızlığı tetkik etmiştir. Fakat halkçılar 1930 da neşrettikleri beyannamelelerinde Zola'ya bodrum katlarının, tavan aralarının hasis, renksiz aydınlığında esasında gölgede kalacak şeyi romantik bir edebiyatçı gayretkeşliğiyle bir güzellik nümunesine çevirdiğinden şikâyet ettikleri gibi onun lüzumsuz hassasiyetini de kusur sayıyorlardı. Kariin alâkasını Proust'un ve Bourget'nin aylak salonlarından, mağmum, karanlık apartman dairelerindeki küçük burjuva hayatına, kapıcının küçük odacığına çekmek, teneke mahallelerinin çamurlu sokaklarında şehrin lüks merkezinden fazla hakiki beşeriyet bulunabileceğini göstermek halkçıların gayesi idi. Bunlardan edebiyata kaçan samimiyetinden, hercaillighinden hakkıyla şüphe ettiğimiz André Thérive'in sırf başka türlü gözükmeğe düşkünlüğünden doğan sözde ileri fikirliliği ve tezatları rahatça kabulü bizi burada isteyerek onun üzerinde durmamağa sevk ediyor. (2). Çok daha büyük bir heyecanla halkçı beyannamesini hazırlayıp imzasıyla neşreden L. Lemonnier Londra'nın ve Havre'in fukara muhitlerini «Memnu Aşk» ve «Basit Kalbli Metres»inde canlandırırken bize Joyce'nin «Dublin halkı»ndaki gaddar istihzayı hatırlatır. (3). Bu kategoride kolay hayatın dekorları arkasında sefalet

içinde sürünen çilekeş varlıkları unutuldukları yerden, elden geldiği kadar meharetle ortaya çıkarmağa çalışan romanlar vardır. Bu romanların isimleri bile mahiyetleri hakkında bir fikir verebilir. Antoine Coulet Teissier'nin «Kiralık Oda» sı onların en bedbini ve en ümitsizidir (4). L. Algan'ın «Roket Sokağı»nda fakir bir küçük kızın Parisin mağmum bu işçi mahallesinde hayallere sığınarak nasıl acı realiteden kaçındığını görüyoruz (5). Henri Troyat, L. Chaffurin ve J. Prevost gibi romancılar bazı eserlerinde aynı mevzua dokunmuşlarsa da doktrine daima sadık kalmamışlardır. (6). Buna mukabil proleter romancıları daha fazla samimiyet, daha sert ve tok bir eda, daha az tasannu taraftardır. Onlar halka sırf bir snob merakıyla tesadüfî bir şekilde yaklaşanlara, halkı ve muhitini bir mücerret tecrübe sahası sayarak mevzularını alâkadar ettiği nisbette alâkalandıktan sonra uzaklaşan entellektüellere pek haklı olarak hiç bir emniyet hissi beslememektedirler. Vazifesini müdrik proleter muharrirler arasında proteler menşelerini daima yüksek sesle ve iftiharla hatırlatanlar içinde H. Poulaille'i zikrederim. O da tıpkı Aragon gibi esas eserinde, harbe tekaddüm eden devreyi tetkik eder. Harpten ve facialarından bahsettikten sonra: hayatlarını mucize kabîlinden kurtarınların hayal sukutundan ve şaşkınlığından bahsederek romanı bitirir. Yazdığı üç eserin, kendisine bir kardeş kadar benzeyen esas kahramanı, bize «Mukaddes Heyecan» da kaçınılmaz bir zaruret olan bu harpten evel, sulh için mücadelesinde ümit ve endişelerinden bahseder. «Asker tayininden daha sert bir realizm, daha tok bir eda ile hrabin facialarını anlatır (7). «Kurtulanlar» da sağ dönmek taline mazhar olanların, ızdırap ve fedakârlıklarının tahammül edilmiyecek kadar acı faydasızlığı, lüzumsuzluğu karşısında isyanları, ümitsizlik buhranları arasında kendilerini bazan büyük bir kine bazan nevmî bir nihizm'e bazen de ümidin parlayıp kaçan aydınlığına nasıl koyverdiklerini gösterir (8).

Başka muharrirler işçi muhitini P. Hampdakinden daha üstün, faal bir sevgi ile tanıdılar.

T. Rémy'nin eserlerinde sahnede sırasıyla, teneke mahallesinin üst üste, sıkışık, çamur ve sefalet içinde yuvarlanan sâkinleri vardır. (9). Sen nehri üzerinde, mavnalarda yaşayanların saffet ve kabahatlarını, Bastil civarının an'anevi şekilde ihtilâlcî sokaklarında çalışan marangozları görürüz. «Beş Kuruşluk Saadet» inde o fort-ları hatırlatan bir realizmle büyük şehirlerin sefaleti'ni insanı kavrayan, titreten bir lisanla anlatır.

«Pain de Brique» de J. Tréville bize proleterleri hareket faaliyetleri esnasında takdim ediyor. (10). Fakat eseri roman neviden uzaklaşarak bir vesikalar mecmuası olmaktadır. Nâtamam bir şekilde kısaca gözden geçirdiğimiz bu edebî hareketin büyük zenginliği aktüel ve sosyal meselelere verilen ehemmiyeti ve içtimai hakların derhal istirdadı yolunda yazılmış eserlerin bolluğunu ispat eder. Bu zenginlik insanı hayret ettirecek kadar geniş olmakla beraber acaba bu eserlerin kalite bakımından durumu nedir? Burada artık mevzuu ve gayesi itibariyle bir seçkin edebiyatı olmaktan çıkan halk edebiyatı meselesi baş gösteriyor. Halka hitabetmek için bu edebiyat halk seviyesine mi inmelidir? Yoksa tenvir edilmek bekleyen uysal halkı kendi seviyesine mi çıkarmalıdır? Bu mesele romantizmin alçak gönüllü bir kaç muharririni zamanında alâkadâr etmişti. Hugo Notre Dame de Paris'den sonra Se-filler'i yazmış, Lamartin Graziella ve Ra-fael'i müteakiben «Geneviève» ve «St. Point Taşçısı» nı nesretmişti. Hugo kendisini antitezci ve sadeleştirici dehasına bırakmış ve böylelikle basit insanların hafızasında yerleşecek senbolik, kocaman şahsiyetler yaratmıştır. Lamartin sade, mütevazî zevklere, ve âdetlere tevekkülle uymadan doğan ölçüsü küçük bir saadet telkin etmiştir. Bugünün sosyal şartları ise artık uzlaştırıcı hal çarelerine tahammül edemiyor. Halk için yazmak halkın anlayaca-

ğı şekilde ve halkın hoşuna gidecek şekilde yazmak değil, halka yardım için, onu müdafaa için yazmaktır. Günümüzde sosyal roman muharrirlerinin en kuvvetlileri vazifelerini en iyi anlayanlardır. Onlar roman nevinin sanatı faydalının âhenkle birleştiği yer olduğunu ispat etmişlerdir. Vaka ve vesika mecmualığından başlayarak halkçı (intimisme) hariminin ve proletari realizmin sonsuz tenevvüünden geçen sosyal romanın normal hududu modern hayatın seri temposu ile olgunlaştıktan sonra inkişafının son merhalesi ve gayesi olarak mücadele romanına dayanır. Bugünkü nesilde üç ismin hususi bir mevkii vardır. Aragondan sonra bunlar muhtelif mezihet ve kabiliyetleriyle yaşayabilecek eserler vermişlerdir: Dabit, Guillaoux ve ve Paul Nizan.

Halkçı edebiyatın en kuvvetli muharriri olan Eugène Dabit'nin ilk eseri iyi bir halkçı romanın bütün şartlarını haiz olmakla beraber onu dar bir edebî mektebin içine sokamayız. (11). Hôtel du Nord tam halkçı mükâfatı ihdas olunduğu zaman neşrolunmuş ve tabii mükâfatı o kazanmıştı.

Bu roman Pariste bir kanalin rıhtımı üzerindeki küçük bir otelin mütevazî sâkinlerinin günlük hayatını bütün yeknasaklığı, kederli renkleri, Paris kanallarının donuk manzarası, içindeki insan hücrelerinin küf kokusu ancak hizmetçiler arasında geçen aşk sahneleriyle, klâsikliğe varan bir sadelikte anlatır. Muharririn, ortaya koyduğu varlıkların hiçlikleri hakkında kat'i kanaati olmakla beraber pek incelmis kimseiler olmayan kahramanlarına büyük bir muhabbetle bağlıdır. Anlatılması güç bir kederle tesellinin birleşmesi, beşeriyetin bu haline hürmet ve emniyet bu kitabın bir daha unutulmamasını temin ediyor.

Zamanından evvel inkıtaa uğrayan eseri, gittikçe saflaştığını, vaitlerini yerine getirdiğini ve romandan vazgeçerek muharririn hikâyeci olurken, sadeliğin insanları en

çok mütehasşis eden meziyet olduğuna inandığını göstermiştir.

Halk çocuğu hayatını anlattığı «Küçük Louis» den «Trains de Vies» isimli eserine kadar her zaman romanesk harikulâde vakalardan kaçınarak ismi alâkadar etmiyecek olan hayatları, mümkün olan sadakatle tasvir eden bu muharrir neslinin en dürüst, en namuskâr mümessilidir.

Şehrin yordduğu şehirlinin tekrar tabiatı keşfettiği «Zone Verte» in bazı sayfaları, merhametin kederle doldurduğu sesinin «Fauborgs de Paris» deki eda-

sı, muasır edebiyatın en güzel nümuneleridir. Paul Nizan'ın, eski dostunun kıymetini takdir ederken dediği gibi «O her kitabında biraz daha yükseliyordu» (12). Çünkü kendisini alâkadar eden meseleleri ilk başladığı sanat şekliyle birleştirmiş ve bir ihtilâl muharririnin halletmesi lâzım-gelen meseleleri halletmeğe başlamıştı.

Eugène Dabit'nin misali bize mücadeleci edebiyatın, ifade şekli bulduğunu ve ictimal romanın en büyük muvaffakiyetlere imkân vereceğini ispat eder.

Ceviren: Hüsnü BAKI

(1) Ch. - Louis Philippe: Charles Blanchard, Bubu de Montparnasse. Marie Donadieu, Le Père Perdrix. Croquignole.

(2) André Thérive: «Temps» gazetesi edebiyat münekkidi, baş zamanlarında da romancı. Troupeau, Galeux, Sans Âme, Noir et Or, Souffrances Perdues, Anna, La Fin des Haricots.

(3) Léon Lemonnier: 1930 da «Manifeste du Populisme» i tertibetmiş, ayrıca «Coeur Imbecile» i yazmıştır. Bu eserde objektif bir realizm idealine yaklaşmıştır.

(4) Antoine Coulet-Teissier, Halkçı mükâfatını ihdas etmiş, «Marthe, Femme Seules ve Tache parmi les Femmes» i yazmıştır.

(5) Laurence Algan: Halkçı romancı, bazı noktalarda Hugette Garnier ve Claire Sainte-Soline'ne benzemektedir.

(6) Henri Troyat: Araigne muharriri. «Faux jours» la Populist mükâfatını kazanmıştır.

Louis Chaffurin: Pique-Puce muharriri.

Jean Prevost: «Le Frères Bouquiquants» ve «Le Sol sur la Plage». Populist edebî fikirlerine uygundur.

(7) Henri Barbusse. En kuvvetli harp romani olan, «Aïes» muharriri. 1916 Goncourt mükâfatını kazanmıştır.

(8) Henri Paulaille: Üç romanından başka «Ils étaient quatre» ve «Âmes Neuves» ü yazmıştır.

(9) Tristan Remy: 1936 Populist mükâfatı «Porte Clignancourt», «Sainte Marie des flots», «Faubourg Saint Antoine» muharriri.

(10) Jean Trévile: 1938 Renaissance mükâfatı.

(11) Eugène Dabit: (1918-1936), Hôtel du Nord (1929 Populist mükâfatı) Petit Louis, Zone Verte, Trains de Vies (hikâyeleri).

(12) P. Nizan: Eugène «Dabit'ye tazim» muharriri.

THOMAS MANN

Son zamanların mümtaz yazarlarından biri hiç şüphesiz Thomas Mann'dır. Şimal Almanya'da Lübeck'li zengin bir tüccar ailesinden gelmedir. Thomas Mann'ın doğumuna rastlayan günlerde (1875) büyük burjuvazi kendi inkişafının zirve noktasına gelip çatmış bulunuyordu. İşte bu zümreden gelme genç nesil, kendi tah-tı üzerinde, babaları, dedeleri derecesinde kaygısızca bağdaşıp kurulamıyor, aldıkları çok daha incelmış bir terbiye onları, olup biteni düşünmiye zorluyor, hatta istidat ve şartlara uygun şekilde münevverleştiriyordu.

Thomas Mann da aynıyle, kendi kendisinin sanat problemlerini bulup, kendi kendisinin karşısına diktiği andan başlayarak, kendi köyünden kopup çözüldü. Mamafih, münevver olmasına rağmen o, ke-limenin en iyi manasında gene de burjuva kalmıştır.

Hemen bütün modern yazarılar gibi Thomas Mann da ilkönce natüralist mektep yolunu tutmuştur. Üzerinde tesiri olanlar, Maupassant ve daha sonra Skandinav şairleriyle Dickens ve Thackeray gibi İngilizler olmakla beraber, herşeyden önce o Rus romancılığına meftundu. Şair için asıl olana, yani lisanla olan hâkimiyet, Th. Mann'da tam ve mükemmeldir. Onda ki yüksek kültür seviyesi, ondaki hüzünlü istihza, ondaki kendi sanat çalışmalarına karşı beslenen ciddi vazifeseverlik, ondaki, bütün hakiki arka plânların araştırılıp yüze çıkarılmasında görülen güvenilir ilmi zihniyet, eserlerini, kendi zaman ve meslek arkadaşlarının çok üstüne çıkarmıştır.

Seçtiği mevzular, ait bulundukları

zamanın sayısız meseleleri kadar çeşitlidir. Bu yüzden, muhtevaları itibariyle yarına malolmuş bulunanları arasında sırf günlük olanlarının da mevcudiyeti gayetle tabiidir. Mamafih formel olarak her eseri bize, onun adından bekleneni verir mahiyettedir. Bir yandan, bir sanatkar olması itibariyle Th. Mann'ın burjuvaziye karşı olan aykırı durumu, mevzularının seçiliş ve işleniş tarzlarını tayin ederken, öbür yandan, burjuva cemiyetine mensubiyeti, gene aynı şekilde, aceleyle halli gereken meseleleri ihmal etmesini, ve ondaki sanatkar - insan tezadı yollu telakkiyi doğurur.

Bu yüzden, hayattan uzak sanat, Th. Mann'ın "Tonio Kröger", "Die Hungernden" ("Açlık çekenler"), "Tristan" (1903) gibi bir sıra hikâyelerine mevzuluk etmiştir. Aynı problem, o devir ferdiyetçiliğinin içinde çabaladığı krizi ve demokrasiye doğru yönelen zarurî dönüşü açığa vurma istenen, "Königliche Hoheit" ("Haşmetpenah") (1909) adlı eserinde de, sembolik mânada, bir prensin hayatında, bu arada satirik - sosyal kritik bir perde arkasından aksettirilmıştır.

İlk büyük romanı "Buddenbrooks" (1901) de o, bir misale dayanarak, geçen asır içinde büyük burjuvazinin evvelâ kuvvetlenip serpilmesini ve daha sonra da çürüyüp dağılmasını anlatmaktadır. Bu romanda, kalabalık bir aileden ayrı ayrı dört nesille karşılaşırız. Her şahsın ve her karakteristik sahnenin verilisinde hâkim unsur, içlerinde sakladıkları semboller bakımından manidar cümle veya kelimelerin tekrerründen ibaret stilistik bir usuldir. Th. Mann'ın stiline bir cazibe hu-

susiyeti veren bu teknik, onun bütün öbür eserlerinde de kendini gösterir. Parça parça ve aynı zamanda bir küll olarak ta harikulâde olan bu roman, geçen asır ve kısmen de zamanımız burjuva kültürünün mahiyetiyle tanışmak isteyen herkesce okunmalıdır.

İlk dünya harbinden biraz sonra, harpten önceki Avrupanın kültürel meselelerini ele alıp, teferruatın birbirine zincirlenmesi bakımından fevkalâde iyi işlenmiş ve karakter yapıları itibariyle manidar olan muazzam romanı "Der Zauberberg" çıktı.

1939 da "Lotte in Weimar" ("Lotte Weimar'da") adlı kitabı satışa çıkarıldı. İhtiyar Goethe'nin gençlik sevgisiyle buluşuşu Th. Mann'a, "büyük şair ve mütefekkir" i, hiç alışılmamış bambaşka bir ıskı perdesi ardından görmek ve tanımak fırsatını verdi. Okumuş ve bilmişliğinin bütün iç zemberekleriyle o, bu küçük tesadüfî son derecede hoş bir huzme altında ışıklandırdı. Üslûptaki üstatça mehareti-ne olan emniyet içinde o, bizzat Goethe'nin kendi ifade ve düşünüş tarzı içine girip, inceden inceye hem kendisi ve hem de Goethe ile eğleniyor.

"Goethe" mevzuu Th. Mann'ı her zaman meşgul etmiş, ve o, bu iki muasıra, yani "Goethe ve Tolstoy"a dair bir etüt kaleme almıştır. "Rönesansta doğup, Büyük Fransız ihtilâliyle hâkimiyeti ele alarak 19 uncu yüzyılda dört bir yanda... tam bir inkişaf ve tekemmüle erişmiş bulunan burjuva - humanistik - liberal devrin" ilk dünya savaşı sonunda "fecî bir sona erişini" tesbitten sonra o, mediteran - klasik - hümanistik geleneğin bir beşeriyet davası ve dolayısıyla ebedî - beşerî mi, yoksa sadece muayyen bazı şartlara bağlı, veya fânî bir tefekkür tarzı, bir devre yani bir burjuva - liberal devre mi malolduğu, ve bu devirle birlikte mahvâmı mahkûm bulunduğu meselesi "ne gelip dayanmıştır. "Avrupa" diyor o, "bu me-

seleye daha şimdiden cevap vermiş gibidir". Goethe'nin, "hümanistik terbiye idealine karşı takındığı tavır, biraz da Tolstoy'un müziğe karşı takındığı tavıra benzer, yani Goethe, bu umumi - beşerî terbiye idealinin tehlikesini teşkil eden... ama-törce, heveskârca - havalarda kanat çırpma" karşı sosyal bir mukavemet göstermiştir. Velhasıl Th. Mann onu, bazı muayyen tehditlere tâbi bir hümanist diye tarif ediyor.

Onu en yeni romanı "Die vertauschten Köpfe" ("Değiştirilmiş kafalar") ve Yusuf - roman - trilojisi aşağıda esaslı şekilde incelenecektir. Burada ancak, Th. Mann'ın esas eserlerinden birkaçı kısaca alınıp gözden geçirilmiştir. Küçük hikâyeleri, skeçleri, siyasi ve kültürel-siyasi yazıları ve kitapları sayısızdır. Nasyonal - sosyalist rejimin bir düşmanı olarak Alman-yadan çıkmak zorunda kalan Thomas Mann şimdi Amerika Birleşik Devletlerinde yaşamaktadır. Stokholm'de Berman - Fischer - Kitabevince ayrı ayrı ciltlerde bir seri halinde yeni baştan satışa çıkarılan eserleri, bugün artık istenince bulunabilmektedir.

Prof. W. RUBEN
Ankara Üniversitesi

Geçenlerde bu mecmuada, Morgan'ın Sparkenbrok adlı romanını tahlil etmiş-tim: Netice itibariyle bu eserde Hint mistiğiyle işlenmiş bir Ortaçağ efsanesi bahanesiyle erotik bir dava, kitabı hırstıyanlık bakımından âdeta gayri ahlâkileştirecek bir tarzda ortaya atılmaktadır. Fakat kitap, bu ne'ye giren tek eser değildir; daha doğrusu şarka, mucizeler diyarı Hindistan'a has bir takım ekzotik unsurları, Avrupanın en modern psikolojisi veya hattâ psikoanaliziyle edebî şekilde mezcedip, erotiğin ve en modern evlilik hayatının mübrem bazı meselelerini bir mistik gözlüğü altında incelemek, geniş ölçüde dört bir yana dalbudak salmış Avrupaî bir düşünüş tarzıdır. Bu arada meselâ Thomas

Mann'ın "Die vertauschten Köpfe, eine indische Legende" ("Değiştirilmiş Kafalar, bir Hint efsanesi") adlı son kitabını ele alalım. Burada Th. Mann, bir Hint mevzuunu, ortakuruna ait bir Hint masalını alıp, onu en modern psikolojiye göre tefsir etmiştir -veya daha doğrusu, modern bir evlilik meselesini bu eski, ekzotik efsane çerçevesine bürüyerek, Hindistan'a hâs harikulâde bir mevzuun yardımı ile, bir Avrupalı çerçevesi içinde hiçbir zaman açığa vuramayacağı bir meseleyi mütalâa etmiştir. Hindistan'da mevzubah olan zekice bir cinastır: Bir adam, karısı ve arkadaşıyla birlikte seyahate çıkmıştır. Büyük ilâhenin mabedine gelinir, adam ilâheye ibadet kasdıyla içeri girer, ve o sırada ona verebileceği başka birşeyi olmadığı için, tutup kendi kafasını kurban eder. Arkadaşı onun peşinden gidip vaziyeti görünce, o da aynı şeyi yapar. Her iki erkeğin arkasından gelen genç kadın da, ümitsizlik içinde tam kendi kendisini asacağı sırada, ilâhe ona bir dilek dilemesini söyler, kadın da erkeklerin yeni baştan hayata iade olunmaları dileğinde bulunur ve kendisine her iki kafayı tekrar eski yerlerine koymasına müsaade edilir. Fakat acelesinden genç kadın, kafaları yanlış gövdeler üzerine oturtmuş ve şimdi de kocasının hangisi olacağı şüphesi içine düşmüştür. Acaba o, meşru zevcinin kafasını mı, yoksa gövdesini mi taşıyandır? Çeşitli şekillerinde suale verilen cevap hep başka başkadır. Bu bir tek sayfalık masalı Th. Mann, 230 sayfa içinde anlatmaktadır. Hint masalında hiçbir yer tutmayan erotik burada esastır, çünkü kadın her iki erkeği de, kocasını zekâsı ve güzel başı için, arkadaşını da vücut kuvveti ve tabiliği için sevmektedir. Kadının kocası karısındaki bu ikiliği sezmıştır, ve ona mâni olmamak düşüncesiyle intihar eder; kendi üzerine bir zina şüphesi kondurulmaması için arkadaşı da aynı şeyi yapar, kadın, kafaları aceleyle

değil de, şuuraltı derin bir tabakamın (ki bu hususa ait bilgilerimizi Freud'a borçluyuz) saikiyle değiştirmiştir: Arkadaşın kuvvetli gövdesini kocasının zeki kafasıyla birleştirip ideal bir kocaya kavuşur. Hikâye şöyle devam etmektedir: Kocasının kafası arkadaşın gövdesini zaafa uğratarıp onu inceltir, arkadaşın kafası ise, kocasının gövdesinin tesirinde güzelleşir, incilir, münevverleşir. Kadın tereddüde düşmüştür, kocadan arkadaşına gider, ve her iki erkek te vermiş oldukları bir karara uyarak, biri öbürünün kalbine bıçak saplamak suretiyle birbirlerini öldürürler, ve böylelikle de herbiri bıçağı kendi kalbine sokmuş olur. Bütün hâdise, derin bir erotik ifade taşımakla beraber, Th. Mann'da mizahidir. Th. Mann, meselenin acılığını perdellemek için, satirik bir eda takınarak bu ekzotik - hintli muhiti bahane etmektedir: Genç kadın, kafasını beğendiği, fakat vücutunu aşağı gördüğü kocası tatmin edememektedir; dava, olgun bir kadını doyuramayan münevverin davası, modern Avrupalının muazzam davasıdır: Fakat bu dava, bildiğine göre, şimdiye kadar hiçbir edebî eserde bu derece çıplak olarak ele alınmamıştı. Bu keskin meseleyi ele almak cesaretini göstermiş olduğu için, Thomas Mann'a tabii minnettar bulunmalıdır, ve onun, Hindistan'ı tetkik edip, bu uzak diyarın o kendi kendisine hâs güzellik ve sihri çekip çıkaran hümanistik zihniyetini alkışlamalıdır - fakat kördüğümü, Thomas Mann'da, o ak saçlı insan sarrafı da çözemiyor, ve kadının şuuraltı bir kastla kafaları değiştirmesini, Hintlilerin bir telâkkisine göre, insanoğlunu saran ve yeryüzünü ona zahiri bir suret hâlinde gösteren bir göz kamaşması, bir bilmemezlikle izah ediyor; filhakika hint mistiği bize yalnız Allahın mutlak surette şeni, cümle kâinatın ise, yalan olduğunu, hayal olduğunu, ve olup bitenlerin, hep yalandan olup bitmiş göründüklerini öğretmektedir - ve yine bu telâkkiye göre, insanların istekle-

ri de, hareketleri de hep yalan ve hayal-
den gayri bir şey değildir. Hikâyede bu
noktanın izahında, Th. Mann'ca münasip
görülen mistik işte budur, çünkü onu mo-
dern psikanalizle mezmetmek mümkündür,
fakat acaba böyle bir mistik biz modern
insanlar için bu erotik - içtimai meselenin
halline yarıyabilir mi?

Kafalarını vücutlarının inkişafı aley-
hine tek taraflı olarak tekemmül ettiren
münevverlere sanki ihtiyacımız mı var?
Diğer taraftan, güzel bir vücut üstünde
keskin bir dimağ idealine rasyonel bir
tarzda acaba daha bugünden erişebilir
miyiz? Th. Mann'ın, bizi bu münasebetle
alâkalandıracak, şimdiki haliyle üç ciltlik
bir Yusuf romanı' da vardır. Muharrir bu
eserinde, modern tarihçiliğin ve psikolo-
jinin bütün vasıtalarıyla, tevratin asurdi-
de mevzuatını, modern kariin eski tarihi
anlamasını sağıhyacak, ve bu maziye sanki
bugünmüş gibi yaşatacak şekilde canlan-
dırmağa çalışmaktadır. Thomas Mann bu
eserini yazmadan önce, uzun yıllar boyun-
ca, egiptolojiye, semitistiğe ve psikolojiye
ait kitaplar tetkik etmiştir. Eser bir kül
olarak acaba muvaffak olmuş mudur?
Ondan ancak bir hâdiseyi, Yusuf'la Züley-
ha'nın hadisesini ele alalım. Tevratta, ka-
dın, onu iffale çalışmadan evvel Yusuf'un,
senelerce Potiphar'ın evinde yaşadığı hu-
susu birkaç satırla kaydolunmaktadır. Th.
Mann ise, yüzden fazla sahifede, bu güzel
delikanlıyı seven, ve aşkına mağlup olma-
dan önce iffetini ve Potiphar'a olan sada-
katini korumak için çırpınan kadının çek-
tiklerini anlatıyor. Üstelik Potiphar bir
haremağası diye gösterilmektedir! Anası
babası, aristokrat bir aileden gelmedir, ve
kadım Mısır'da hakikaten alışılmış bir âde-
te göre yekdiğerine karı - koca bağlarıyla
bağlı iki kardeş olarak tasvir olunmakta-
dır. İşe modern psikanalizin müdahalede
bulunduğu noktaya gelelim: Yaşlı - başlı
insanlar olan ana - baba, kardeşin kardeş-
le evlenmesinden yüzçeviren yeni dünyayı

artık anlayamıyor, ve bu bir çok derin dü-
şünüp taşınmalara yol açıyor. Diğer bir
sahneyi ise Thomas Mann Kuran'dan al-
maktadır: Burada Züleyha kız arkadaşla-
rını davet edip vaziyeti o şekilde idare eder
ki, Yusuf, arkadaşlarının tam yemiş bıçak-
ları ellerindeyken içeri girer, ve bu güzel
delikanlıyı görür görmez hepsi de kendi-
lerinden geçip zarif parmaklarını keser-
ler; bunun üzerine Züleyha onlara, bu gü-
zel delikanlıyla hergün temasta bulunmak-
la, haremağası - kocasına karşı olan sada-
katini muhafazada ne derece güçlük çek-
tiğini serzenişle göstermek fırsatını bulur.
Th. Mann bu hâdiseyi sırf bir hâdisе ola-
rak anlatmaz, onu, hâdisenin ceryanından
önce, bir korkulu rüya, olacağı evvelden
sezen bir kâbus hâlinde Züleyhanın uyku-
suna sokar, ve o, böylece sırf Züleyha'nın
bir kurnazlığı değildir, onun bu hareketi
burada, en derin şuuraltı tabakalarından
doğma bir hareket olarak adeta zaruridir.
Fıra'nın zeki, kafalı, asil arkadaşı hare-
mağası Potiphar Hint masalındaki koca-
ya, Yusuf ta oradaki güzel arkadaşla te-
kabül eder, kadın ise, kendi iffetini koru-
maya çalışır ve yenilir - aslında, her iki
hikâyede de dava aynıdır, ve liberal isti-
kametteki bir burjuva ve hür Hansaşehir
Lübeck'in tüccar sınıfına mensup mağrur
bir aristokrat olması bakımından bizzat
Th. Mann'ın da daima kendi kendisiyle
mücadelede olduğu unutulmamalıdır: o
kendisini sanatkâr biliyordu, sanatkârlıksa
"bohem'lik" demektir. Fakat Lübeckli bir
aristokrata, hiç hovarda bir "bohem'lik
yakışır mı? Akh başında bir burjuva ken-
di kendisine erotik bir serbesti, evlilik if-
fetini bozmak müsaadesinde bulunabilir
mi? Th. Mann'a çoktandır azap verip, eser-
lerine tekrar tekrar mevzuluk eden bu me-
sele, zamanımızın şahsî fakat yaygın, bir
problemidir, ve eninde sonunda, Sparken-
broke'un ele aldığı dava da gene budur:
Kız, kafalı, zeki arkadaşla mazbut adam
arasında tereddüt eder. Ashina bakılırsa,

Devletçiliğimizin Vasıfları

Nuri ZALMOĞLU

Millî kurtuluş inkılabımızın ana umdelerinden biri olan bizim devletçiliğimizle Batı memleketlerinde yer alan devlet kapitalizmi arasında mahiyet ve gaye bakımından büyük farklar vardır. Bu iki sistemin çıkışlarına âmil olan tarihi, iktisadî şartlar ve zaruretlerle cemiyet ölçüsünde rolleri incelenirse bu ayrılıklar açıkça belirirler.

Devlet kapitalizmini de cemiyetin ekonomik inkışafı seyrinde tarihi misyonuna göre ele alacak olursak onun da ayrı ayrı devirlerde başka başka hususiyetler taşıdığını ve birbirinden ayırt edilmeden hepsini bir kazana atmanın doğru olmadığını görürüz. On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru müstahsil kuvvetler çok inkışaf etmekle sermayedarlar müstahsil kuvvetleri hisseli şirketler, tröstler şeklinde ve sermaye şartları içinde mümkün olduğu ölçüde, içtimai müstahsil kuvvetler olarak kullanmak zorunda kalmışlardır. Aynı zaruretler neticesinde devletler bu büyük istihsal ve münakale müesseselerinin idaresini ele almayı mecbur oldular. Bu mec-

buriyet ilk ağızda posta, telgraf, demiryolları gibi işletmelerde kendini gösterdi. İstihsal ve münakale vasıtaları hisseli şirketlerin idare edemeyeceği ölçüde geliştiği ve bunların devletleştirilmesi iktisadî bir zaruret halini aldığı zaman, ve yalnız bu gibi hallerde, bu devletleştirilme işi bütün müstahsil kuvvetlerin cemiyetin eline geçmesi istikametinde yeni bir safha yaratması bakımından iktisadî bir ilerleme olarak kabul edilebilir. Yoksa herhangi bir memlekette iktisadî olmayan düşüncelerle devlet eliyle demiryolları inşası, mali menfaatler temini maksadı ile inhisarlar teşkili veya harp zamanlarında bazı sanayi müesseselerinin idaresinin, sahipleri namına, devlet eline alınması v.s. gibi teşebbüslerin yukarıda söylediğimiz mânada bir terakki ifade etmesi için hiç bir sebep yoktur. Böyle olmakla beraber her türlü devletleştirmeğe sosyalist damgası vuranlar, hattâ bu yüzden Bismark'ı bile, kendisine yaranmak için sosyalist kabul edenler bulunmuştur. Mese-

Goethe'nin Werther'inde mevzu bahis olan da yine hep aynı meseledir, ve böylelikle bu, edebiyatın 100 yıllık insanlığınsa belki de prehistorik bir problemidir; ve bu problem, o derece azap verici, o derece düşündürücüdür ki, ona modern psikoloji vasıtalarıyla eskiden olduğundan daha iyi nüfuz edebilen modern edipler onu, ister orta çağlı Trist'an ister bir hint masalı, isterse incildeki Yusuf kılığına sokarak olsun, ancak ekzotik bir gerçeğe içinde tasvir edebiliyorlar, fakat her şeye rağmen gene de içlerinden hiç birisi rasyonel bir hal çaresine ulaşamıyor. Çünkü, ferdin ruhunda geçen, sırf şahsî ruhi bir müca-

dele gibi görünen bu hal aslında, cemiyetin kadın, erkek, âile münasebetleri hakkında koyduğu ve ferde kabul ettirdiği sosyal kıymetlerle, ferdin biyolojik (cinsî) ihtiyaçlarının, iç-işlerinin çatışması, mücadelesidir. Ferde, kendisini her bakımdan inkışaf ettirme imkânlarını veren bir cemiyet nizamı mevcut olmadıkça, ferdin biyolojik ve psikolojik varlığı ile sosyal nizamın talepleri arasında ahenkli bir bağlılık kuramadıkça, bu çeşit ruhi mücadelelerin, huzursuzlukların rasyonel çaresi bulunamaz; bulunamayınca da, Morgan ve Thomas Mann'da gördüğümüz gibi böyle mistisizme kaçışlar belirir.

lâ Celâl Nuri bunlardan biridir. (1). İktisadi devletçilik serisi altında bugüne kadar altı kitap yazmış olan Ahmet Hamdi Başar da aşağı yukarı her türlü devletçilikte bir nevi sosyalizm görmektedir. İktisadi birer mefhum olarak kapitalist devletçilikle devlet kapitalizminin sosyalizm ile hiç bir ilgisi yoktur.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi müstahsil kuvvetlerin inkişafına bağlı olarak iktisadi zaruretler neticesinde girilen devletçilik teşebbüsleri içtimai bakımdan bir ilerleyiş sayıldığı kadar onun dışında sebeplerle tatbik edilen devlet kapitalizminin bir gerileme ifade ettiği şartlar ve devirler de vardır. Bunun en iyi misaline harpsonu devresinde, bilhassa 1929 bûhranından sonra muhtelif memleketlerde rastlarız. 1931 yılında bir sıra büyük bankalar, tröst ve konsernler iflâs etmeğe başlayınca bu devletler, sahiplerinin menfaatına, bu müesseseleri kurtarmak için hisse senetlerinin mühim bir kısmını satın aldılar, onlara ortak oldular. Bu devletlerin bu hareketi şüphesiz ki içtimai ve iktisadi bakımdan milletlerin zararına olmuştur. Çünkü hisse senetlerinin bir kısmını satın almak suretiyle bu sermayedarlara yapılan yardım ancak vergileri artırmak, işsizlere yapılan yardımı azaltmak, maarif ve içtimai muavenet bütçelerini halk aleyhine kısmak yolu ile temin edilebiliyordu. Bu bakımdan devlet kapitalizminin halk aleyhtarı ve mevcudu zorla idame amacını güttüğü için de aksi-inkılâpçı bir karakteri vardı.

Halbuki bizim devletçiliğimiz büsbütün başka şartlar altında, tamamiyle ayrı gayelerle doğmuştur. Millî kurtuluş savaşımız garp emperyalizminin siyasi ezgisi ve iktisadi soygunu altında perişan bir yarı müstemleke vaziyetinde bulunan yurdumuzu bulunduğu çukurdan çekip kurtarmak gayesi ile başladı. Yurdumuz yabancı istilâsından temizlenirken memleket içindeki dayanakları sosyal müesseselerden, idare sisteminden de kurtulmak gerekti. Bu itibarla millî mücadelemiz hem bir istiklâl savaşı, hem de demokratik bir inkılâp karak-

terlerini nefsinde toplamış bulunuyordu. Millî kurtuluş savaşımız muvaffakiyet ve zaferle neticelendikten sonra inkılâbımızdan tahakkukunu beklediğimiz meselelerin mühim bir kısmı tamamiyle halledilmiş, diğerlerinin de halli imkânları elimize geçmişti. Siyasi istiklâl kazanılmıştı. Fakat iktisadi istiklâl olmadan siyasi istiklâlin tutunabilmesine imkân yoktu. İktisadi istiklâlimizin temini inkılâbımızın başlıca vazifelerinden biri idi. Askerî savaş, siyasi kurtuluş hareketinde olduğu gibi büyük Atatürk iktisadi kurtuluş ve kalkınmanın da önemine ilk olarak işaret etmiş, bu alandaki çalışmaların başına geçmişti. 17 Şubat 1339 (1923) da İzmir'de toplanan iktisat kongresindeki tarihi nutkunda Atatürk şöyle demişti:

«İstiklâli tam için şu düstur var: Hâkimiyeti millîye, hâkimiyeti iktisadiye ile tarsin edilmelidir. Bu kadar büyük gayeler, bu kadar mukaddes ve azametli hedefler kâğıt üzerindeki düsturlar, arzu ve hırslarla husul bulamaz. Bunların tahakkuku tammini temin için yegâne kuvvet, en kuvvetli temel iktisadiyattır. Siyasi ve askerî muzaferiyetler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar iktisadi zaferle tetvîc edilmezse semere ve netice payidar olmaz. En kuvvetli ve parlak zaferimizi tetevvûc eden, semerati nafiayı temin için hâkimiyeti iktisadiyemizin temin ve tarsini lâzımdır. Bu kadar feyizli, bu kadar kudretli olan yeni hükümetimizin düşmansız kalacağını farzetmek doğru değildir. Bunun için çok kundaclar koyarak münhedim etmeğe çalışacak ve suikaste teşebbüs edecekler bulunacaktır. Bütün bunlara karşı silâhımız iktisadiyatımızdaki kuvvet, resanet ve muvaffakiyetimiz olacaktır.»

İktisadi istiklâl ve hâkimiyetin temini çok güç bir şeydi. Memleketimizin bütün iktisadi kumanda mevkiileri yabancı sermaye elinde idi. Dünyu umumiye ve reji idarelerinden başka, demiryollarımız, bir sıra nafia şirketleri, maden işletmeleri, bankalar, belli başlı sanayi müesseseleri, en kuv-

vetli ticaret firmaları ile ecnebi sermaye Türkiyemizin hemen bütün zenginliklerini doymak bilmez istismarı altında tutuyor, milletimizin kanını durmadan emiyordu. Yurdumuzun hakiki sahibi olabilmemiz için iktisadiyatımızın bağına aç birer sülük gibi yapışmış olan yabancı sermayenin efendiliğine son vermek, hiç değilse iktisadi kumanda yerlerini kendi elimize geçirmek mecburiyetinde idik. Senelerden beri sürüp giden harplerin tesiri ile mevcut sanayi ve ziraat işletmelerimiz de ağır darbeler altında ezilmişlerdi. İstihsal azalmıştı. Bütün bunların yeniden diriltilmesi lâzım geliyordu. Ekonomi bakımından harp memleketlerine tâbi olmaktan kısmen olsun kurtulabilmek, bununla da elde edilemezdi. Yeni fabrikalar açmak, ziraat istihsalimizi ihtiyaca göre düzenlemek de icabediyordu.

Bunlar tahakkuku çok zor şeylerdi. Yalnız istemekle yapılamazdı. Başta kapitülasyonlar olmak üzere bütün müesseseleri ile Türkiyemize hâkim olan yarı müstemleke sistemi ve onun tabii ortağı derebeylik ve yarı derebeylik ekonomisi millî sermayenin gelişmesi imkânlarına kuvvetli setler çekmişti. Hususî müteğabbislerin elinde bulunan az miktardaki sermaye tabiatı ile buna kâfi gelemezdi. Emperyalizm devrinde emperyalizmi ve onun yurdumuz içindeki dayanaklarına karşı mücadele yolu ile tahakkuk eden inkılâbımızın harptaki kapitalizmin ilk inkişafına yol açan burjuva inkılâplarının yürüdüğü istikameti aynen takip etmesinde imkân yoktu. İktisadi liberalizm bizi yabancı sermayenin tahakkümü altında tutmaktan ve eskiyi bir başka şekilde devam ettirmekten başka hiç bir şeye yarayamazdı. Onun için inkılâbımızın başlıca hedeflerinden biri olan iktisadi hâkimiyetimizi sağlamak ancak devletçilik prensibi ile kabil olabilirdi. Demiryollarını, nafia işlerini, maden ocaklarımızı millileştirmek, ihtiyacımızı kısmen olsun karşılayabilecek fabrikalarımızı kurmak için devlet eliyle millî gelirimizi, millî kaynaklarımızı seferber etmek zorunda idik. İşte bu ihtiyaçlardır ki devletçilik inkılâbımızın

başlıca umdelerinden biri olarak Türk milletinin kalbinde yer aldı.

İnkılâp havası ve şartları içinde doğan devletçiliğimiz kendisinden beklediğimiz gayeleri itibariyle inkılâpçı idi. Çünkü her şeyden evvel yabancı sermayenin Türkiyedeki hâkimiyetine karşı çevrilmişti; yani Türk halkını yabancılar tarafından soyulmaktan kurtarıyordu; şu halde anti-emperyalist, millî ve aynı zamanda halkçı idi.

Görüldüğü ki bizim devletçiliğimizle, harpte bir avuç kapitalisti iflâstan kurtarmak için halk aleyhine alınan tedbirlerle tatbik edilen devlet kapitalizmi arasında gaye ve mahiyet bakımından çok büyük farklar vardır.

Yabancı şirketler elinde bulunan demiryollarımızı, elektrik, tramvay, su, telefon, liman rıhtım v.s. gibi nafia işletmelerini, Ereğli kömür ocaklarımızı millileştirmekle devletçiliğimizin anti-emperyalist karakteri ortadan kalkmış değildir. Ağır ve hattâ hafif sanayi bakımından iktisaden bağlı bir memleket olmaktan henüz kurtulamadığımıza göre devletçiliğimizin emperyalizm aleyhtarı mahiyeti şüphesiz ki devam etmektedir ve edecektir. Bugün yaşadığımız harp şartları içindeki ekonomi durumumuz bunu bize açık olarak göstermektedir. İnkılâbımızı takip eden yıllarda iktisadi liberalizm millî kurtuluş davamız için ne kadar zararlı ve tehlikeli idi ise şimdi de halk iktisadiyatımızın kurtuluşu bakımından o kadar zararlı ve tehlikelidir.

Harp zamanlarında devletlerin iktisadi işletmeleri kontrolleri altında bulundurmaları, hattâ bilfiil idare etmeleri bir zaruret halini alır. Bu yalnız harp malzemesinin ve gerekli maddelerinin istenildiği şekil ve ihtiyaç nisbetinde istihsal edilebilmesi için harp sanayiine ve buna yardımcı müesseselere tatbik edilemez. Ordunun, cephe gerisinde imalat işleri ile uğraşan halkın istihlâkine mahsus eşyanın istihsalı ve ticareti de, istihlâki de sıkı bir kontrol ve takyit altına alınır. Bugün bütün dün-

“Aktör Rolünü Yaşar mı ?”

Suat TAŞER

Bu sorunun cevabını aramaya girişmeden önce kısa bir başlangıç yapmama müsaade edilsin.

Tiyatro sanatı, Âdemin Cennetten kovulması veya Prometheus'un Kaf dağında zincire vurulmasıyla başlamıştır diyebiliriz. İnsanlar Allahları icadetmeden ve günahı tanımadan önce de diğer sanatlar gibi, - resim, musiki, raks - tiyatro sanatı de tohum halinde mevcuttu.

Prometheus'la Epimetheus, iki kar-

deş, ilahları örnek tutarak yarattıkları ilk insanın mayasına aktörlükten de biraz karıştırmayı unutmamışlardı.

İlk insanın bu aktörlük kabiliyeti, iptidai cemiyetlerin dini âyinlerinde sihirbazlık şeklinde tecelli ediyor. Daha soraları, meselâ eski Yunan'ın païyen devrinde bu sihirbaz artık aktör adını alarak dini olmaktan kısmen kurtuluyor. Hristiyan orta çağda kilisenin emrinde tekrar ilk vazifesine dönüşüyor. Rönnesansla beraber di-

yada harp ekonomisi dediğimiz bu sistem tatbik edilmektedir. Bu suretle olağanüstü kabaran harp masrafları yükünü bilayasıta vergilerle gelir miktarına göre ve nisbeten adalet dairesinde taksim etmeye, halkın geliri ve masrafı arasındaki muvazenenin devam ettirilmesine, azalan gıda ve istihlak maddelerinden en az gelirli olanların istifade edebilmelerinin teminine çalışmaktadır. Ancak bu tedbirler sayesinde ki, hayatın fazla pahalılaşmasının önüne geçilebilmiş, halkın hayat seviyesi normale nisbeten yakın bir seviyede tutulabilmiştir. Bu nevi müdahaleler, hele bugünkü harbin bütün insanlığın zulüm ve tahakkümden, tecavüzden kurtulması için mütevacizlere karşı yapıldığı keyfiyeti de göz önünde tutulacak olursa, şüphesiz ki ileri ve halkçı bir mahiyet taşırlar.

Bizim yurdumuz da bugün harbin dışında, fakat tesir sahası içinde bulunmaktadır. Eşya fiyatları pek çok yükselmiştir. Halkın satın alma kabiliyeti umumiyetle çok azalmış, bununla muvazi olarak hayat seviyesi dönmüş bulunmaktadır. Sabit ve dar gelirli halkımız hükümetimizin yaptığı yardım teşekküle şayan olmakla beraber ih-

tiyacı teminden uzaktır. Ticaretin serbest bırakılması yüzünden teşekkül eden karaborsa ve insafsız ihtikârcılar halkın zararına gittikçe semirmektedir. Bu kara kuvvet bugün hayatına kastetmekle halkın bir numaralı düşmanı olmakla kalmıyor, hayat seviyesinin düşmesi ile çalışan ellerin verimliliğini azaltmakla, ham madde ve yarı mamullerin fiyatlarını yükseltmekle ve inflasyona varacak yolu her gün gittikçe biraz daha genişletmekle doğrudan doğruya millî ekonomimizi de tehdit ediyor. Halkımızın ve millî ekonomimizin düşmanlarına, suikastçılara karşı mücadele zemini üzerinde doğmuş bulunan devletçiliğimizin bugün bunları ciddi bir tehdit altında bulunduran bu kara kuvvetler karşısında yapacak pek çok şeyi vardır. Ve bu hususlardır ki devletçiliğimizin halkçı unsurunun daha kuvvetlendirilmesini icabettirmektedirler. İhtikâr ve istifkâle halk ve devletimiz aleyhine zengin olan bir avuçluk bir zümreye karşı devletçiliğimizin kudretini göstereceğinden eminiz. Bugünkü şartlara ve icaplara göre devletçiliğimizin başlıca vazifesi bu noktada toplanmaktadır.

nin elinden yakasını tamamen kurtarıp istiklâline kavuşuyor. Bir aralık saray kapılarından içeri giriyor, ama sora pişman olmuş gibi oradan da çıkıp asıl sahibine halka koşuyor. İşte aktörün böyle maceralı bir geçmişi var. Bugün artık ne için ve kimin için çalışacağını, azap çekeceğini herhalde idrak etmiş olmalıdır. Bu kısa başlangıçtan aynı zamanda sanatın ferdi mi, yoksa içtimai mi olduğu da meydana çıkmış oluyor; bahusus tiyatro gibi kolektif bir çalışmayı icabettiren bir sanat kolunda.

Şimdi hayatla sahnenin karşılıklı durumunu ele alalım:

Goethe: "Hayatın neresinden başlarsanız orası başlangıçtır" diyor. O halde sahnenin hayattaki yerini tayin etmek te kolaylaşıyor demektir.

Sahne, hayatın herhangi bir kösesi veya yüzüdür. Bittabi bu tariften, hayatla sahnenin aynı olduğu iddia ediliyor manesi çıkarılmamalıdır. Fikrimizi daha sağlam ifade etmek için şöyle bir teşbih yapalım:

Sahne, bir çok gözlü bir mikroskop-tur. Hayat kaosundan kesilen maktalar bu mikroskopta tahlil ve teşhir edilir. İşte aktör bu mikroskopun adelerinin aydınlatan ışıktır. Rejisör, mikroskobu idare ve ışığı tanzim eder. Tiyatro muharriri de maktaları getirir. Böylece tiyatro muharriri, rejisör ve aktör hepsi birlikte bu tahlil ve teşhir action'nunu sevk ve idare etmiş olurlar.

Şimdi de cevap vermek istediğimiz suale gelelim:

Aktör rolünü Yaşar mı?

Evvellâ bu suali ören şu üç kelime üzerinde biraz duralım.

Yukarıdaki teşbihimizde aktör demiştik, mikroskobun adelerini aydınlatan ışıktır. Peki ama mum ışığı mı, elektrik ışığı mı, yoksa bulutsuz Mayıs gecelerinde göklerde parlayan yıldız ışığı mı? Hiç biri değil, doğrudan doğruya güneş ışığı!

Biliyoruz ki güneş ışığı, yedi esas rengin, kendi rızalarıyla bir tek renk uğrunda kaynaşmalarından meydana gelmiştir. İşte aktör yedi renkli güneş ışığıdır ki, içinden geçtiği mizaç ve karakter menşurlarına göre in'ikâs eder ve o menşurların kanunlarına uyarak renklerini meydana koyar.

Rol kelimesine gelince: Rol, menşurdan başka bir şey değildir.

Sıra yaşamak kelimesine geldi:

Yaşamak, canlı varlıkların canlılık âlâmetidir. Bir tiyatro eserindeki herhangi bir rol, âdetâ fizik varlığın kaybetmiş bir ruhtur. Bu ruh yaşanmak ihtiyacındadır. Aktör, ölü halde, sogumuş ve uyuşmuş olan bu ruhu kendi fizik mevcudiyeti içine alır ve ona kendi şahanda yeni bir şekil, taze bir hayat verir. Bu keyfiyet ise, ruhun yeniden ve yeni olarak canlandırılmasından, yaşatılmasından başka bir şey değildir. Binaenaleyh aktör yaşayan değil, canlandıran ve yaşatan kimsedir. Bu noktada yaşamakla yaşatmak arasındaki büyük ve derin farka dikkatinizi çekmek isterim. Yaşamak hiç bir zaman yaşatmayı ifade etmez, ifade etmediği gibi mümkün de **kalmaz**. Biri tamamen aktörün keyfine ve iradesine bağlı ruhi-deruni faaliyeti diğeri de doğrudan doğruya aktörlük sanatını açıklar.

Bir tiyatroya gittiğimiz zaman aktörün nasıl yaşadığından evvel, nasıl yaşattığını görmek isteriz. Aktör, rolünü elinden geldiği kadar yaşar da yaşatmaya muvaffak olamaz. Aksine, yaşamadığı halde pek âlâ yaşatabilir. Ve asıl ondan beklenen de budur. Bakın bu hususta Diderot ne diyor:

"Aktör bizi heyecana düşürdüğü anda bile, yine kendi kendini dinler ve mahareti, zannettiğimiz gibi hissetmek değil, hissin âlâmetlerini sizi aldatacak kadar, tıpkı tıpkısına belirtmekten ibaret olur. İstrabının feryatları, kulağında önceden yer etmiştir. Ye'sinin jestleri, ezberlenmiş ve ayna karşısında tamamlanmıştır. Tam

mendilini çıkaracağı veya göz yaşlarının akacağı anı bilir. Bu halleri muhakkak filan kelimeyi veya filan heceyi söylerken yapacaktır, ne daha erken, ne daha geç. Bu ses ihtizazı, bu yarım kalmış kelimeler, bu kısık veya uzatılmış heceler, uzuvların bu titreyişi, dizlerin bu sallanışı, bu kendini kaybetmeler, bu coşup taşmalar, sadece taklit, önceden ezberlenmiş bir ders, yüzün o acıklı ifadeleri ise, ulvi bir maymunluktur; aktör bunun hatırasını, üzerinde çalıştıktan hayli zaman sora da muhafaza eder ve o hareketleri yaparken şuurlunda tutar; böylece - gerek şair, gerek seyirci ve gerek kendisi için büyük nimet - bütün ruh hürriyetine sahip olur. Bundan, diğer mümareselerde olduğu gibi, yalnız vücudu yorulur. Oyun bitince sesi kısılır, müthiş bir yorgunluk duyar, ya çamaşır değiştirir, yahut yatar; fakat kendisinde, rolünden mütevellit ne bir kıvrıklık, ne ıstırap, ne melânkoli, ne de bir ruh perişanlığından eser vardır. Bütün bu intibaları siz alırsınız. Aktör bitap düşmüştür, siz de hüznün içinde kalmışsınızdır. Çünkü o hiç bir şey hissetmeden, çırpınıp durmuştur, halbuki siz, hiç çırpınmadan hissetmişsinizdir. Bu böyle olmasaydı, aktörlük çekilir miydi? Fakat aktör rolünü oynadığı adam değildir, o, rolünü oynar, hem o kadar iyi oynar ki, kendisini o zannedersiniz: Bu vehme yalnız siz düşersiniz. O, kendisinin o adam olmadığını pek iyi bilir."

O halde yukarıdan beri yaptığımız izahlardan ve Diderot'un bu sözlerinden bir netice çıkarıp, aktör ve aktörlük için şöyle diyebiliriz:

Aktör, yaşatmasını bilen kimse ve aktörlük yaşatmasını bilmek sanatıdır. Yaptıklarına seyirciyi inandırması, muvaffak olması demektir. Bunu, ister rolünü yaşayarak yapsın, ister yaşamayarak; fakat her halde seyirciyi inandırsın.

Kabul ediyoruz ki aktör, kendi his düzenine, duygu âlemine uymayan, belki

de tamamen zıt olan hisleri ve duyguları da sanki kendisininmiş gibi göstermiye, ifade etmiye sanatı icabı mecburdur. Aksi halde ancak mahdut ve muayyen hisleri, duyguları ifade etmekte ustalık derecesine varan bir ihtisas elde eder ki, bu da pek makbul olmasa gerek.

Büyük aktör, kendi hisleriyle rolünün hisleri arasındaki mesafeyi daima göz önünde tutar. Ve sanatı de bu mesafenin büyüklüğü nisbetinde mükemmellik derecesine ulaşır. Aktör, kendi hislerinin ötesinde ve rolünün hislerine hâkim vaziyettedir: Birinin tahdit edici tesirinden uzak, diğerinin yaratma imkânlarına daha yakındır.

Burada yine Diderot'un fikrine müracaat edelim:

"Aşırı hassasiyet, şöyle böyle aktörler yetişir, şöyle böyle hassasiyet, ortaya sürü sürü kötü aktörler çıkarır, hassasiyetten bir zerre bile bulunmaması da, mükemmel aktörlerin yetişmesini mümkün kılar. Aktörün göz yaşları beyninden iner, hassas adamın göz yaşları ise, yüreğinden fışkırır."

Eğer hassasiyet kelimesini, hissizliğin, katı ruhluluğun zıddı olarak değil, fakat duygulu ve kavrayışlı olmak mânasında alırsak, maksadımız daha doğru anlaşılır. Meselâ, "- Ne hassas adam!" dediğimiz zaman, "- Ne ince duygulu adam!" demek istemiszdir. Yoksa hislerine mağlup, mariz ruhlı adam değil.

Hassasiyet, ruhumuzun ve dimağımızın dış tesirlere karşı olan reaksiyonunu ifade eder; bu da teessiri halleri vücuda getirir. İşte bizim anlatmak istediğimiz aktör, bu teessiri hallere diğer insanlardan daha yakın olan kimsedir. Fakat hisleri, şuurunun dizginleriyle sevkeder. Bu ise, onun samimi olmamasını icabettirmez. Ve unutmayalım ki aktörün ruhu küstüm otu değildir.

Aktörün mutlaka duyarak oynamasını iddia ve müdafaa edenlere, belki bir

defaya mahsus olmak üzere hak verebiliriz: O da, provalar esnasında! Ezberlenmiş sözler, bir ressamın boya tüpleri içinde uyuklayan renkleri gibidir. Bu tüpleri bir araya getirsek acaba bir tablo elde edebilir miyiz? İşte ressam bu renkleri bir şekil kompozisyonu içinde eritip tuvali üstüne geçirerek tablosunu nasıl meydana getirirse, aktör de provalar esnasında rolünün sözlerini, tıpkı ressam gibi, yaşatmak istediği karakterin tablosunu yaratmak için kullanır. Ve ilk temsil akşamı perde açılınca bu hazırlanan tablo artık seyircilere arz ediliyor demektir.

Yalnız şu noktaya dikkat edelim: Ressamın tablosu bir defa tamamlanınca artık işi bitmiş sayılır. Lâkin aktörün yarattığı karakter tablosu her temsilde tekrar edileceği için onun gibi statik kalamaz; daima yenilenmek, daha mükemmele doğru değişmek zorundadır. Bu çok mühim bir noktadır. Eğer aktör hislerle ve rolünü yaşayarak oynayacak olursa, muvaffakiyeti mes'ut tesadüflere, daha doğrusu bir nevi ilhama bağlı demektir. Halbuki hislerinin haricinde ve onların yardımına ihtiyaç duymadan oynarsa, ne tesadüflere, ne de ilhama lüzum kahr. Ve insiyaki olmaktan kurtulduğu için de asıl sanata yükselemiş olur.

Temsil akşamı, evvelki provaların kalabalık bir seyirci karşısında tekrarı demek olduğuna göre, başka bir manası olması lâzım. Bu mana ise, iki taraflı olabilir:

1. Seyirciye göre
2. Aktöre göre

Eğer mümkün olsaydı da bütün provalar devamınca seyircileri bu çalışmalarında hazır bulundurabilseydik, o zaman temsil akşamı hiç heyecan ve alâka duymayacakları muhakkaktı.

Aktör ise, aksine: temsil akşamı sanki ilk defa o rolde sahneye çıkıyormuş gibi tabii ve alıştırtı. Burada şu noktaya da dikkat edelim:

Aktör provalarda rolün içine girmeye, onu kavramaya gayret eder. Binaenaleyh duyguları da dahil olduğu halde bütün melekelerinin yardımına müracaat etmek te hâklıdır. Provalar aktöre ekseriyetle usanc getirir, baktırır. Niçin? Çünkü hisleriyle oynamıştır, sınırları azamî şekilde yorulmuştur. Bununla beraber rejisör, prova çalışmalarına temsillerden daha çok ehemmiyet verir. Provalarda aktörün ümitsizliğe düştüğü de sık sık vâki olan hallerdendir. Fakat temsil akşamı aktör rolünün bütün güçlüklerini yenmiş, ona artık tamamen hâkim olmuştur; belki heyecan duyar, ama korkmaz.

Provaların başlangıcında aktör, rolü içinde kendini kaybeder, lâkin son provalara doğru kendini yavaş yavaş rolünden ayırır, uzaklaştırır. Temsil akşamı ise, tıpkı mahkeme salonunda kürsiye çıkan bir hâkimin adalet sembolü olarak sırtına giydiği pelerin gibi, aktör de uzun provolar neticesinde yarattığı karakterin şahsiyetine öylece kolaylıkla bürünür ve sahneye girer. Burada da tablo misalinde söylediğimiz gibi, bu pelerin her temsilde daha mükemmele doğru değişmesi lâzım geldiğini hatırlatalım.

Şimdi bu izahımızı şöyle bir neticeyle bağlihyabiliriz:

Provalarda rejisör, temsilde aktör hâkimdir. Ve provalar aktöre temsildeki hâkimiyetini temin eder.

Aktörün sahne dışında hususî bir hayatı vardır. Bu, sahnedenkinden daha çetin ve daha gerçek bir hayattır. Aktör de hepimiz gibi, bu hayatın daimi tesiri, ciddi baskısı altındadır. Ancak onun alelâde insanlardan ayrıldığı ve sanatının icabet-tirdiği bir üstünlüğü var, o da: - öger hisleriyle oynayan bir aktörce - sahneye girmeden evvel, tıpkı kış günü eve gelen bir kimsenin antrede paltosunu; boyun atkı-sını, şapkasını V. S. çıkarması gibi, dışarıya, dış dünyaya ait endişe, sıkıntı, azap, neş'e keder, sevinç... hasılı bütün ruhi ve

zihni yüklerini soyunma odasında veya kulis arasında hemencecik boşaltması ve sahneye girerken bunlardan bir zerresini bile içinde götürmemesi keyfietidir. Şüphesiz bu güç bir iştir. Amma ne yapalım ki temsilin sonunda sanatkârın bu yüzden, yüklerini tamamen boşaltmaması yüzünden uğrayacağı muvaffakiyetsizliği, ne kadar halden anlıyan bir seyirci olursak olalım gene de affedemeyiz; bu hem onun için, hem bizim için daha güçtür.

Bir aktör düşünelim ki, karısı veya annesi tehlikeli bir ameliyat geçirmek üzere bulunuyor. O gün veya o akşam da aktör bir komedi temsiliinde vazife almış, sahneye çıkacak. Şimdi bu aktör bir kaç dakika sonra açılacak olan perdeyi ve bu perdenin ötesinde salonu dolduran yüzlerce, belki de binlerce dikkat ve merak dolu gözleri mi düşünsün, yoksa kendi derdini mi? Hangisini? Yaşamayı içbâden derdi midir, yoksa rolü müdür? *To live or not to live!* işte mesele burada.

Her halde hisleriyle oynayan aktör, istemediği halde derdi ile ro'ünün hislerini birbirine karıştıracaktır. Hislerinin haricinde oynayan aktör ise, hem rolünün isteğine daha kolaylıkla uyar, hem de gizli gizli kendi derdi ile uğraşabilir. Şu halde muvaffak olamamak tehlikesi daha ziyade birincisi için varittir.

Bu bahiste bir çok misaller bulup çıkarmak kabildir. Fakat biz aza kanaat ederek ötekileri söylemekten vazgeçiyoruz.

Ele aldığı bir rolde kendi mizacına uygun unsurlar ve vasıflar, daha doğrusu

benzerlikler aramak, belki müptedî aktörler için başlangıçta mazur görülebilir. Fakat bu, aktörün bütün sanat hayatı boyunca müdafaa edeceği bir prensip değildir. Hayat tecrübelerinin çokluğu ve çeşitliği aktöre sanatı için bir çok yaratıcı imkânlar verebilir. Ve iyi bir aktör bu imkânları sanatı uğruna ne kadar çok kullanabilirse muvaffakiyetini o kadar kolaylaştırmış olur. Görgü, bilginin esasdır; bilgi ise, sanatın yarısı. Aktörü, muvaffakiyete emniyetle ulaştıran şaşmaz bir kuvvet var:

Oto kontrol (kend keindini kontrol). Görüş derinliği, muhayyele kudreti, hislere hakimiyet, fikri kavrayış, tabii istidat ve bütün bunları tamamlayarak sevk ve idare eden kendi kendini kontrol hassası: İşte büyük aktörü teçhiz eden aslı vasıflar. Bunlardan birinin eksik veya zayıf olması aktörü, aktörü değilse bile aktörlük sanatını müteessir eder.

Bu saydığımız vasıfların tam olarak aktörün şahsında temerküz etmesi, şüphesiz tabiatın bir lutfudur. Fakat büyük aktör esasen tabiatın yaratmaktan gurur duyduğu, ıftihar ettiği bir varlıktır. Çalışmak imkânsız değil, nihayet imkânları keşfeder.

Yukardan beri söylediklerimizi umumî bir netice altında toplarsak şöyle diyebiliriz:

Aktör, kendi nefsini bir çok başka nefslere uğruna feda eden, bir tek nefse yaşamaya doymıyan adamdır. Sanatı, yaşatmaktır. Yaşatılanı yaşamak ta seyircinin vazifesidir.

Orta Anadolu'da Toprak Meselesi

HALLI AYTEKİN

Köylü demek biraz da ekip, biçecek toprağa sahip kimse demek olduğuna göre, her köylünün elinde bir miktar sürüp, ekecek toprağı bulunması gerektir. Halbuki Orta Anadolu köylerinde yaptığım esaslı tetkik ve incelemelerden elde ettiğim netice hiç de böyle değildir..

Bu yazımda bu bölgenin çok eski ve tipik bir köylünden aldığım misallerle bu ciheti belirtmeğe çalışacağım. Bahsetmek istediğim Kırşehir bölgesinde Hacıbektaş köyü nüfusu 3000 ni aşan 500 evli büyükçe bir nahiye merkezidir. Köyün kuruluş tarihi 700 sene ötelere kadar, uzar. Halkının % 90 ından fazlası seferberlik içerisinde kaddar, ekip, biçecek tarlaya, takıma sahip bulunuyordu. Uzun süren bir harp, onun peşi sıra gelen kıtlık ve kuraklık yılları, her tarafı kasıp kavurduğu gibi, Hacıbektaş köyü insanlarını da çok zayıf ve halsiz düşürdü. 500 ü aşan çift adedi bu kıtlık, kıyamet yıllarında 100 den de aşağı düştü. İhtiyaç ve sıkıntı içerisinde kıvranan halk, canlarını kurtarmak, çocuk, çocuklarını doyurmak için boğaz derdine düştüler. O zaman, şimdiki gibi gurbet âdet edilmemişti. Kimse bir tarafı bilmiyordu. Uzun askerlik yıllarında az, çok gözü açılanlar, köylerine döndükten sonra, züğürtlük canlarına tak dediklerinden kısmetlerini gurbette aramağa çıktılar. Zaten, birçoklarının yurdu, yuvası dağılmış, evi, ocağı sönmüştü. Bu arada birçokları da daha köye ayak basmadan canından bezdiğinden çocuklarını, çocuklarını atarak başlarını alıp battılar. Bir kısmı İzmir'i boyladı. Bir kısmı da o zaman ziraat işçilerinin toplandığı Adana ve havasına akın ettiler. Kılıçtan arta kalanlar da bu

memleketin ağır ve sıtmal havasına dayanarak telef olup gittiler. (1).

Memleketin birçok yerlerinde olduğu gibi Hacıbektaş köyünde de eli iş tutar pek az adam kalmıştı. En seçme celep gibi delikanlılar, cephede düşman kursuniyle ölürken, köyünde bıraktığı çoluk, çocuğu da hastalık ve alçık gibi iki amansız düşmanın pençesinde can veriyorlardı. Bu yüzden köyde nüfus pek azalmış, tarla, takım zengin çiftlik sahiplerinin eline geçmişti. Kader ve kısmetini diyarı gurbette aramak imkânına sahip olamayanlar için, zengin kaplarına karın tokluğuna yamanmaktan başka, çare kalmadı. Harpten sonra, elindeki toprağını kaybeden halkın 3/4 ü ır-gatlaştı. O zaman memlekette ziraat işçiliği pek geri ve iptidai bir haldeydi. Memiryolu, fabrika, inşaat gibi işlere geniş mikyasta iş ve çalışma imkânları hazırlayan büyük teşebbüslere girilmemiştir..

Yavaş, yavaş hastalık ve sefalet, önüne geçilmez bir facia halini aldı. Bunun neticesi olarak, memleketin her tarafında olduğu gibi, Hacıbektaş köyünde de halli güc, ortaya yeni bir sürü sosyal meseleler çıktı. Harbin peşini kıtlık ve kuraklık yılları takip etti. Köyde asker kaçağı birkaç eşraf ve çiftlik sahibi imtiyazlı adamlardan ve asillerden ve köylü tahakkümleri altında tutan (B) tekkesi ile (T) şeyhlerinden başka kimse kalmamıştı. Halkın büyük bir kısmı mülkiyetini kaybettiğinden bir kısmı da toprağı işliyecek ziraat âlet ve vasıtalarına malik bulunmadığından çiftçiliği bırakmıştı.

(1) «Alay alay gelirler, birer birer ölürlər, tükənir mi Anadolu'nun boz kirlisi» Adana ve havasında toprak işçileri için söylenmiş bir sözdür.

Bu vaziyetten faydalanan, Hacıbektaş köyünü asırlardır nüfuzları altında tutan (B) tekkesi ile (T) şeyhleri oldu. Küçük mülkiyet sahibi köylünün elinden çalan toprak bunların elinde toplandı. Uzun müddet, sarayın ve asıllığın kendilerle bahsettiği hak ve imtiyazla, memleketin muntelif köşelerinde âdetâ nüfuz bölgeleri tesisine muvaffak olan, Hacıbektaş köyünde oturan bu ocaklılar, sayısı yüzleri aşan köyleri, zamanla kendi tarikatları içerisinde alarak (ocak ve mürit hakkı) ismi altında topladıkları müzuratla bu köyleri kendilerine daimî bir vergi veren vakıf topraklar haline getirmişlerdi. (B) tekkesi ile T şeyhleri bu uğurda birbirleri ile en amansız mücadelelere girilerek köy halkını ikiye ayırmışlardı. Bu mücadele ve baskı altında şahsiyetlerini, öz varlıklarını kaybeden halk, uzun yıllar bu iki ocağın kulu kurbanı oldu. Çalışıp, kazandıklarını ona ve onun adamlarına yatırmak suretiyle ocağa bağlılıklarını ispata çalıştılar. Köyün yarısına (B) dergâhındaki babalar, varısına da (T.) sevhleri hükmediyordu. Her iki müessesenin de elinde geniş çiftlikleri, sayısız malikâneleri vardı. Her taraftan su gibi para ve servet akıyordu. Servet ve zenginlikleri arttıkça ihtirasları da o nisbette artan her iki tarafın arasındaki mücadele de kızışıp, keskinleşiyor. habire halkın cehalet ve taassubu körükleniyordu. Bu samede bir sürü sefil zavallıyı peslerinde sürükliyerek efkârlarına hizmet ettirmesini biliyorlar, her mücadele sonunda biraz daha zavıf ve mecalsiz düşen köylünün elindeki malını, mülkünü çekip alıyorlardı. Halkı bir taraftan partilere, zümrelere avırarak birbirine takarken diğer taraftan kendi hain emellerini gizliiden gizliye yürüterek geceli gündüzlü faaliyetlerini devam ettiriyorlardı. Zaten, yukarıda isaret ettiğim sebepler dolayısıyla bu adamların haksızlıklarını yüzlerine çaracak kövde uvanık, canı icinde kimse kalmamıştı. Elinde parası ve mülkü bulunan birkaç kişi de bu iki kapıya kayık sallamakla keselerini dolduruyorlar: halktan oldukları

halde efendileriyle birleserek halkı soyup soğana çeviriyorlardı.. İşlerinin ehli olan bu canak yalayıcılar, çevirdikleri dolap nisbetinde post kapıyorlar, iki tarafa da kesen bıcaıkları sayesinde hain ve gizli emellerini örtbast etmesini biliyorlardı. Bu iki ocağa mensup adamlardan başka, kövde efendi tanımıyorlardı. Kimsenin sivrilmesini, ileri gitmesini istemezlerdi. Hiç kimse müstekilen hareket etmek ve yaşamak imkânlarına sahip değildi. Bütün köv halkının hareketleri bu iki ocağın sıkı kontrolü altına alınmıştı. Her şevin güzeli ve iyisi onlar icindi. Kövün en güzel arazisi, savısız değirmenleri, ve malikâneleri ya adak, ya niyaz olarak bu iki ocağa yatırılmış, vahut da zorla ellerinden çekip alınmıştı.. Bir zamanlar ekip bicecek toprağa sahip olan köv halkı artık ancak, varıcılık, ortakçılık ve isçilik yapmak suretiyle öz topraklarında çalışmak ve faydalanmak imkânlarına sahipti. Bu iki müesseseden herhanefi birisi, istediği tarla, bağ ve bahcevi istediği zaman kendi çiftliğine katabilir. Buna kövde kimse ses çıkarmı, itiraz etmek hakkını haiz değildi.. Halk, öte düvada efendi, ve babalardan görececekleri sefaate, kavusacakları uhrevî nimet ve hazlara karşılık, dünya malını ve nimetlerini başıslamakta tereddüt göstermez, o türlü zevk ve saadetin verilen adak ve niyazlar karşılığı elde edileceğine inandırılmıştır. Halk, elindeki sefil bir havat sürerke onlar servet ve ihtisamın en vüksek katında otururlar, gurtlaklarına kadar, altın ve gümüşe gömüllü tahtlarında tarikat mensuplarına sabır ve ümit telkin ederek hüküm yürütürlerdi..

Gün geçtikçe kövün üzerine taassup ve istibdadın korkuncu kanatlarını germeğe bashvan ocaklılar, bununla da kalmadı: bütün köy çiftlikleri, halk ta isçileri haline gelince, zorur ve azametleri de arttı. 500 evli Hacıbektaş kövü ile birlikte memleketin daha birçok köyleri üzerinde nüfuz bölgeleri tesis ederek, faaliyetlerini bir kat daha arttırdılar. Her iki taraftan da dört bir tarafa adamlar çıkartıldı. Hasımlarını

yere sermek, yeni gelir ve varidat kaynakları bulmak için, taliplerinin sayısını çoğaltmak gerekiyordu. Çıkardıkları adamlarla her tarafta hudutsuz bir propaganda savaşına giriştiler. Bu yüzden aralarında iğrenç ve korkunç bir rekabet ve ziddiyet başgösterdi. Teşkilât büyüyüp genişledikçe yeni, yeni masraf kapıları açıldı. Ulaşmak ve anlaşılmak ümidi suya düşünce, işi başka şekle döktüler, yavaş, yavaş mülkiyet ve şahsiyet davası tarikat ve post kavgasına çevrildi. Bunun neticesi olarak köyde yeni partiler, zümreler peydah oldu. Gizli eller tarafından halk, boyuna tahrik ediliyor, birbirinin üzerine kışkırtılıyordu. Az zamanda koca köy birbirine girdi. İki düşman zümre halinde kardeş kardeşe diş bilemeğe, efendileri hesabına gırtlaklaşmağa, boğuşmağa başladılar...

Zamanla iş dallanıp, budaklanıp da gü-rültü büyüyünce mesele hükümetin kulağına kadar vardı. O zaman İstanbulda oturan sultanların müdahalesiyle iş büsbütün sarpa sardı. Her iki tarafta saraya elçiler, adamlar, hediyeler gönderiyor. Aleyhte, lehte çeşit, çeşit emirler, fermanlar çıkartı-yıyordu. Hangi taraf ağır basarsa postu o kapıyor, böylelikle karşı tarafı ya susturuyor veya köyden sürdüriyordu.. Gitgide köye hükmeden imtiyazlı, asil bir sınıf yanında, ondan kopardığı haklarla, köylünün alın teri ve elemeginden zenginleşip mü-him bir servet yığan ikinci bir kuvvet da-ha belirmeğe başlıyordu. Birinciler, ikincilerle elele vererek köyü iliklerine kadar em-meğe, fakir düşkün halkı, soyup, soğana çevirmeğe başladılar.. Halk, arasında öte-denberi hâkim olan bir kanaate göre, «Gök-ten düşen bir şeyin parçası bulunur, efendilerin gözünden düşenin parçası bulunmaz» dı. Bu itikat ve zihniyetin tesiri altında halkın alınteri ve elemegi efendilerin şahsi ihtirasları uğrunda uçup gidiyor, şehrin kadılarının, müftülerinin, şeriyeci ve dâva vekillerinin ceplerine akıyordu..

Zaman, zaman halkın içinden yetişip de haksızlığa ve zulme karşı baş kaldırmak cesaretini gösterenler, feci ve iğrenç bir

şekilde ya cezalandırılıyor; ya, sürdürülü-yor, yahut da ortadan kaynatılıyordu.. Lâ-kin, hakikat durdurulamazdı.. O ağır ve gizli de yürüse bir gün bir tarafta muhak-kak patlak verecekti. Nitekim' de öyle ol-du.. Asırlar boyunca memlekette artsız, arsız geriliğin, irticam, taassup ve cehaletin müdafaa ve mümessilliğini yapan bu iki ocak, ilk tekmeyi cumhuriyetin kurul-uşundan sonra yedi. (B.) tekkesinin dağıl-ması üzerine, kör ve kara kuvvetler elinde esir olan halk, düştüğü cehalet ve taassup çukurundan silkinip çıkmak cesaretini ilk defa kendinde buldu. En büyük manevî istinatgâhlarını dergâhın kapanmasıyla kay-beden (T.) şeyhleri de ürkütüler. Korku ve şaşkınlık geçinceye kadar, bir müddet yor-ganlarını başlarına çekerek sustular. Mem-leket ve halk üzerinde ebedî ve mutlak bir hak iddia etmekten vaz geçiş gibi görün-düler.. Bu umulmadık hâdise pek kısa bir zamanda (T.) şeyhlerinin mevkilerini ta kökünden sarsmış, nüfuz ve itibarlarını tehlikeye düşürmüştü.

Uzun yıllar, eşraf, ağa ve ocakzedele-rin elinden çekmedikleri kalmıyan köy halkı, bu inkılâpçı hareketten sonra, kısmen, manevî baskı ve hâkimiyet altından yaka-yı sıyrıldılar. Bununla beraber hâlâ en ve-rimli ve kıymetli topraklar, iki elde toplan-mış bulunuyordu. (T.) şeyhleri sahip ol-dukları toprakları bir karış bile kaybetme-dikleri gibi, (B.) tekkesinin çiftlik ve ara-zisi de olduğu gibi evkaf idaresine geçerek el değiştirmişti. Henüz hiç kimse bu to-praklar üzerinde bir hak iddia edemiyordu. Köy halkının büyük bir kısmı şurada, bu-rada sürünüyor, kendine iş, güç bulmak için köyden uzaklaşıyor, amele işçi olarak gurbete çıkıyordu. Bu gün dahi 3000 nüfuslu (H.) köylülerinin % 60 ını topraksız köy-lü teşkil etmektedir. Yalnız geçen sene, ev-kafın elindeki arazi 16 sene boş yattıktan sonra, halkın müracaatları üzerine nihayet satışa çıkarılmış, bu satışın parasız ve fa-kir halk, bir santim bile istifade edemiyerek olduğu gibi binlerce dönüm arazi bir kaç zengin paralı adamın üzerine devredilmiş-

YAYINLAR :

"İleri Fikir Geri Fikir" Münakaşası

Ulus'un Fikir Hareketleri sayfasında, zaman zaman, Dergiler ve Fikirler başlığı altında muhtelif fikir ve kültür dergileri tahlil ediliyor. 11 Sontesğin 1943 tarihli Fikir Hareketleri sayfasında yine bir dergi takdim ediliyor ve bu münasebetle, hakikaten çok mühim bir mesele olan, ileri fikir - geri fikir meselesi ele alınıyor. Alınan cümlelerden anlaşılıyor ki münakaşa mevzuu «Adımlar» ın, «Cümhuriyet inkılabımızın tarihi mânası» adlı makalede, bu hususta ileri sürdüğü fikirlerdir. (İkinci teşrin 1943). Fikir hareketlerinin yazıcısı «Bir yazıcımız mecmualarımızın birisinde» gibi sözler söylediği halde, nedense, bunun

«Adımlar» olduğunu tasrih etmeğe lüzum görmüyor. Biraz aşağıda "bahsettiğim mecmua» gibi sözlerle hangi mecmuadan bahsettiğini açığa vurmamakta ısrar gösteriyor. Yazının altında imza yerine üç yıldız bulunduğuna için bu münakaşada kime hitap edeceğimizi bilmiyoruz. Fakat yazıda beliren zihniyete bakarak, yazının fikir hareketlerini idare eden Dr. Tahsin Banguoğlu, yahut Reşat Şemsettin Sirer, Dr. H. Fikret Kanad gibi sayfanın daimi yazıcılarından bir bilgin tarafından yazılmış olduğuna hükmedilebilir.

Bu nokta üzerinde duruşumuz sebep-siz değildir. Biz kuvvetle şuna kanlız ki memleketimizin fikir seviyesinin yükselmesi için fikir münakaşaları (zimre taktiklerinin, rekabet halinde bulunan ticari müesseselerin aksine olarak) açıkta yapılmalıdır; fikir hürriyetini zincirlemek isti-

tir. Böylelikle büyük toprak parçaları ile, işletme vasıtaları birkaç kişinin elinde toplanırken köyün sosyal ve ekonomik yapısında, derebeylik sisteminin çökmesi toprağın sahip ve efendi değiştirmesi üzerine, küçük rençber, orta rençber, büyük rençber ismi altında üç boy üzerine yeni bir tabakalaşma olayı belirmeğe başlamıştır.

Köyün geniş ve münbit topraklarını halen ellerinde bulunduran ev adedi onu geçmiyen ocaklılar bir tarafa bırakılırsa, köyün bu günlük toprak ve arazi durumunu şöylece hulâsa edebiliriz, (H.) köyünde sürüp ekecek toprağı olan 200 rençberden ancak 20 rençber 300 dönümden 500 dönüme kadar, bir toprağı sahip ki bu boy rençberler, normal senelerde 400 kileden 1000 kileye kadar mahsul kaldırır ve köyün büyük boy rençberlerini teşkil eder. 100 dönümden 150 dönüme kadar toprağı işliyenler de köyde elli rençberi geçmez ki bu boy rençberlerin eline 150 kileden 300 kileye kadar, bir mahsul geçer. Bunlar da köyün orta sınıf rençberleridir.

Geri kalan 130 rençber, ya köydeki toprakların pek azına sahip bulunmakta ve-

yahut da ellerinde geniş topraklar bulunduran ocaklılara, çiftlik sahiplerine kiracı ve yarıcı olarak toprağı işletmek imkânlarını bulmaktadır. Bunları umumiyetle küçük boy rençberler sınıfına dahil etmek lâzımdır. Bu çeşit rençberlik yapan köylünün eline ancak 25 kile ile 100 kile arasında bir mahsul geçer. Elleriindeki toprak miktarı 25 dönümle 50 dönüm arasındadır. Köyün ekseriyetini teşkil eden bu boy rençberlerin üçte ikisi bilhassa, şu son senelerden altından kalkamayacak kadar ağır borç altına girdiklerinden ellerindeki toprağı birer, birer kaybederek hergün biraz daha sefaletle düşmekte, ziraat işçiliğı ve ırgatlıkla kendine yeni geçim yolları aramaktadır. Zaten, yukarıda bahsettiğim muhtelif sebeplerle, bu köyde nüfusun yarısından fazlası mülkiyetini kaybeden köylüyü teşkil etmektedir. Bu yüzden Hacıbektaş köyünde işçi ve amele sayısı günden güne artmakta, halk, bu günlük şartlar içerisinde geçimden âciz kaldığından evini, ocağını terk ederek kendine iş ve geçim vasıtası bulmak için, Ankara ve sair şehirlere göç etmektedirler.

yen bazı yobaz ve kara zümrelere rağmen fikir hürriyeti gitgide daha büyük kuvvet kazanacaktır. Bu hususta, yazısının ilk paragrafını göz önünde bulundurarak, fikir hareketlerinin sayın yazarı ile aynı fikirde olduğumuzu görüyor ve sevinyoruz.

İleri fikir ve geri fikir meselesi, üzerinde ısrarla durulması lâzım gelen ana meselelerden biridir. Değişen bir dünya içinde geri olanları uzaklaşmak, ileriye görmek ve buna bağlanmak bir fikir adamı için geçici bir fikir meşgalesi değildir, en mühim vazifedir. Onun için «Adımlar» daha ilk takdim yazısında değişen bir dünya içinde bilhassa ileri - geri meselesini ele alarak yola çıkmıştı.

Burada ileri ve geri hakkındaki bütün düşündüklerimizi yazmağa imkân yok. Onun için yalnız sayın yazarıdan ayrıldığımız bir noktaya işaret etmeği yeter göreceğiz. Yazıda deniyor ki: «Mecmualarımızda münakaşalar olurken sık sık kullanılan terimlerden biri de ileri ve geri fikir sözleridir. Fakat bu yazıların hiç birinde ileri fikrin mihengi nedir? Hangi fikre gerilik sıfatı verilmelidir? sorularına cevap verilmemekte ve bu yüzden o münakaşalarda da açıklık kalmamaktadır.»

Hangi fikre gerilik sıfatı verileceği artık bugün keyfimize bağlı bir keyfiyet olmaktan çıkmıştır, olaylar geri fikirlerin geriliğini olanca çıplaklığıyla göstermiştir. Gerilikleri artık söz götürmez bir halde belirmiş olan fikirlere bir kaç misal verelim. Fasizm ideolojisi geriliktir? Buna bağlı olarak, milletlerin birbirine bu kadar bağlı olduğu bir dünya içinde, iktisat ve kültür otarşisi geriliktir? Başkalarına zincir vurmak, onları istismar etmek için bir kalkan gibi kullanılan ırk üstünlüğü fikirleri, her türlü ırkçılık geriliktir, cahilliktir? (Irkçılığın gerilik olduğunu Fikir Hareketlerinin tek yıldızlı yazarı da geçen Ağustosta çıkan bir yazısında belirtmişti.) Millet mikyasında meseleler düşünülürken rejyonizm geriliktir, derebeylik artığı bir fikir hortlağıdır, iptidailiktir. Çünkü insan doğduğu yeri sevebilir ve sevmelidir, onun için

fedakârlık edebilir ve etmelidir; fakat millet mikyasında ilim, fikir, terbiye, iktisat, idare meseleleri üzerinde, meselâ, Erzurumludur, Sivaslıdır, Konyalıdır, yahut (suyun bu tarafında yahut öteki tarafında doğmuştur) demek geriliktir, iptidailiktir.

Bize öyle geliyor ki bir kere geri fikirler, kara fikirler teşhis edildikten sonra ileriye görmek kolaylaşır. Çünkü geri ve karanlık fikirler gözümüzün ileri görmesine karşı dikilen zehirli bir dikendir. Bu hususta da Fikir Hareketlerinin sayın yazarı ile aynı fikirde olmayı umuyoruz.

Muzaffer Şerif

«La Chut de Paris», «Paris'in Sukutu», Roman, İlya Ehrenburg, Moskova 1942, Stalin Mükâfatı:

B. Martin du Gard ve J. Romain'ın romanlarıyla alıştığımız bir roman tarzının yeni, enteresan bir misali ile karşılaşılıyor. Burada da baş rolde bir kahraman ve bir prima donna yok, bu bir «aşk, ihtiras, macera!» romanı da değildir.

1936 dan itibaren harbe tekaddüm eden senelerde Fransız hayatının, günü gününe, bir gazeteci tecessüsü ve bir sosyolog tahlili ile incelenmiş tarihçesini, bizi alâkadar etmesini, sürüklemesini bilen kuvvetli bir muharrir denilmiyor. Hâdiseler arasından süzülen, zevkle takip ettiğimiz, sade, beşeri, zorlanmamış bir hikâye de vardır. Fransız cemiyetinin muhtelif tabakalarının açık bir maktanı buluyoruz. Romanı bizi, fevkalâde iyi tanıdığı bu iş yapının en ince yerlerine kadar götürüyor, Fransa'nın muhtelif zümrelerinden insanlarla tanışıyoruz. Bunlar hikâyenin ta kendisi ile alâkadardır. Muharririn en büyük hüneri bu muhtelif zümrelerin mümessili olarak seçtiği tipleri camit birer model olmaktan kurtarıp, bizi cidden alâkadar eden tanımak istediğimiz enteresan şahsiyetler yapmasıdır.

Kitap Fransa'yı iyi tanımış olanları büyük bir alâka ile kavrayacaktır. Bu memleketi ve geçirdiği buhranı anlamak, izah etmek istiyen kari için bulunmaz bir fir-

sattır. Derin bir vukuf ve sanatla — sanatla diyorum çünkü bazılarının zannettiği gibi sanat yalnız aşk maceraları yazmak, kokmaz, bulamaz mevzularla uğraşmak değildir — yazılmış mükemmel bir ettüür de.. Kitabı bir bakımdan daha faydalı buluyoruz. Bizde en iyi bilinen yabancı camia Fransız camiasıdır. Halbuki, bu memlekette uzun zaman kalıp tahsillerini Fransız üniversitelerinde yapanlar bile Fransayı Molière'in, Descartes'in, Hugo'nun, Beaudelaire'in fantezist eski edebî kliseleriyle tanır. Sanki Fransa, bütün değişmelere bigâne mücerret bir kültür hazinesidir. Aydınlarımızın bir kısmının bu memleket hakkındaki fikirleri, hükümleri asgari bir asır evvelki mütalalara göredir.

«Parisin sukutu» işte belki bizde en eksik olan kısmı, durmadan değişen Fransız bünyesini, en şiddetle alâka çekici bulunduğu bir devirde yakalamış ve üstadane tahlil etmiştir.

Eserin dilimize bir an evvel çevrilmesini temenni ederiz.

Hüsni BAKI

Abdülhak Şinasi Hisar, Fahim bey ve Biz (Hikâye), Hilmi Kitabevi S. 234, 1942

Ulus gazetesinde tefrika edilmek üzere iken büyük gürültülerle ilân edilen ve kitab halinde basıldıktan sonra geniş, hatâ şaheser detirecek kadar müsbet akisler uyandıran, Halk Partisi'nin Roman mükâfatını kazanan romanın iki üç adım arkasından gelen, A. Ş. Hisar'ın 21 fasla ayrılmış Fahim bey ve Biz adındaki kitabını büyük bir merakla okuduk. Aşağıdaki satırlar bu merakımızın hal edilmiş şeklidir.

Kendi adını kitabın kabına geçirtecek kadar hikâyenin kahramanı olan Fahim bey, mektebi bitirdikten sonra hariciyeye intisab etmiş, Londra'da üçüncü kâtib olarak bulunmuş ve bir aralık Çetin'de bir kaç gün maslahatgüzarlık etmiş, bilahare büyük işler hülyasıyla hariciyeden ayrılarak ticari hayata heveslenmiş ve

sonradan muhtelif dairelerde mütercimlik etmiş bir zattır. Fahim beyin ölüm haberini "mutad klîşe halinde" gazetelerden öğrenen muharrir bu haberden fazlasıyla müteessir olmuş ve onu yakından tanımının verdiği salâhiyetle; anasından babasından, akrabalarından, bir çok kimselerden duyduklarına kendi görüşlerini de katarak bu zatı okuyucularına tanıtmak istemiştir.

Hikâyede Fahim bey hakkında anlatılanlar, ıstılenler çok dağınık ve serpilmiş olduğundan insicamlı bir halde kendisinin hangi hüviyette olduğu belirmiyor. Kitabı tekrar parça parça okuyarak ve bu sağa, sola yayılmış parçaları birbirine ekliyerek o'nu tanımak kabil oluyor.

Kendisinin mahdud bir kaç yakın arkadaşına göre, Fahim bey ileri düştünüşlü, bilgili, fazl, kendi halinde ve orijinal bir tipdir diğer arkadaşlar ise onu uysal, temiz zaman zaman kafa bozukluğuna müptelâ zararsız ve aptalca buluyorlar.

Fahim bey yapamadığı ve asla yapamayacağı işler peşinde koşan aktif muhayyel gayelerle yüklü passif bir zattır. Başkalarının kendisini görmek istedikleri kisveye bürünerek ortalarda dolaşan bu zavallı zat bu garip halleriyle hem kendini hem de ebaşkalarını aldatmaktadır. O'na ait hatıraları anlatanlar bu hallere kendileri de gülmektedir. Fakat okuyucunun dudaklarında istihzayla karışık bir tebessüm belirmekte olan Fahim bey'de bazen Nasrettin Hoca'nın saflik cenhesini meydana koyan esprilere de rastlanmaktadır. Fahim bey'in bazı ruhi hallerinde G. Duhamel'in kahramanı Salvin gavri ihtiyarı olarak gözümüzün önüne gelir.

Fahim bey vasa ettiği devrin sosval karakterlerini taşıyan tipik bir şahsiyet midir? Hayır. Standartlaştırılmış bir tip midir? Gene Hayır. O Halde nedir? Muharririn fikirlerini söyletmeğe sadece bir vasıta.

Muharrir kendi sanat görüşünü. Kadınlar, İstanbul, ihtiyarlık ve ölüm hakkon-

daki düşüncelerini okuyucularına ulaştır-
mak için sırtına bindiği bir nakil vasıtası-
dır.

Kumaşı parlak ve çekici olan elbise
Fahim bey'in sırtına göre biçilmemiş ola-
cak ki çok bol gelmiş ve yer yer sırtmış-
tır. Bir orkestra ahenğinin mevcudiyeti lâ-
zım olan kitabda ahenksizlik iyice göze
çarpmaktadır. Kitabı Fahim beyi katmı-
yarak surf düşünceler ve ihtisaslar üze-
rine daha kısaltılmış bir eser ortaya kon-
saydı muhakkak ki şişirilmiş bir kıymete
değil hakiki kıymete erişirdi.

Sanat sanat içindir formülünü ve
(insanların gözlerine sürme çeken) akşarı
tasvir için; kendisi hakkında kadınla-
rın kaçık hükmünü verdikleri (en kesin
en akla yakın hüküm de budur.) şuur altı
hastalığına müptela bir tek insan olan
Fahim bey'in kaprislerini bize tanıttırma-
ya ne lüzum vardı?

Kitabın son bölümlerinde ustacasına
yazılmış İHTİYARLIK duyguları, İstan-
bul müstesna diğer bölümleri için hüküm-
lerimiz menfidir. Memleket günün şakşak-
larına boyun eğmiyecek büyük çapta eser-
ler beklerken modası geçmiş romantik
mantolarla sanat aleminde do'asamak sa-
dece günün adamı olmaktan başka bir şe-
ye yaramaz. Sanatkar ebediyete intikal
heycanıyla tutuşan insandır. Bu da aşa-
ğıda yazdıklarımızla kabildir.

Köklerini cemiyetin toprağına sokma-
yan, sayfalarını çalışan insanların alın
terleriyle sulamayan ve sadece tek insa-
nın etvarı haliyle, kaprisleriyle üstün kö-
rü uğraşan sanatkarın eserleri ademi ik-
tidarla malul olacak ve geleceğe intikal
edemeyecektir.

Sanat eserinin istihsalinde birinci un-
sur; bütün çıp'aklığıyla kanalizasyonları-
yla ve gene bütün zekâ, iç alemleriyle, ga-
lileleriyle insan, ikinci unsur ise insan'ın
sâyi ve üçüncü unsur ise onu çevreleyen
Tabiatdır.

Yasar GÖL

KÖYÜN İÇİNDEN :

Folklor Tetkiküne Çıkan Münevverlerimiz

Köylerde bozulmamış insan, el değ-
medik eşya, görülmedik oyun, duyulma-
dık türkü aramağa giden altı kişilik bir
kafile, birkaç köy dolaştıktan sonra, film
ve fotoğraf makineleri de yanlarında oldu-
ğu halde Sapmaz köyüne uğradılar. Öğ-
retmen vasıtasıyla köylere bir hafta ön-
ceden haber uçurulduğu için, otomobilden
inen altı kişilik heyeti, köyün minaresi yı-
kık mescidi önünde köyün öğretmeni, muh-
tar ve birde yolun iki geçesine şapkaları
ellerinde dizili duran 30 kadar okul tale-
besi karşıladı.

Heyetin başkanı güler bir yüzle muh-
tar ve öğretmenin halini, hatırını sorup
"sıktıktan sonra, iple birbirine çatılı ür-
kek küçük buzağılar gibi, pel, pel gözleri-
nin içine bakan talebeler de ayrı ayrı ilti-
fatta bulundular. Ve hemen oracıkta bir-
kaç poz resim çekip, defterlerine birkaç
satır not aldıktan sonra, doğruca öğre-
tmenin ihtimamla ağanın yük'üklerinde ka-
yılı duran k'ilim keçe ve el değmedik esva-
larla, gün görmedik sedirlerini döşeyip
dayadığı Kapusuz ağanın odasına indiler.
Baslarına toplaşan köv'üllerle hosbes, altı
bostan sonra, aşran ve kahveler icildi.
Öğretmen ve muhtarın bir bir zahmetle
hazırlattığı kaz dolması, taze yoğurt, bak-
lava ve meyvelerden ibaret o'an basit ve
sade yemeklerde ezdirildi. Bu arada köy-
lülere deşmek için aça, sıra dertlerine do-
kunuldu.

Şimdi artık, birazda şehrin tesir-
lerinden uzak kalmış, "bozulmadık" insa-
nlarla, konuşmak, hasb'ihâl yapmak icap
ediyordu. Sırf bunun için, sureti mahsus-
da dört saatlik bir köyden ak sakallı, bü-
tün ömrünü dağlarda çobanlıkla geçirmiş,
şehre seyrekkinmiş, çıkmış altmışlık bir ih-
tiyar, kavalî heyetin huzuruna celbedil-
di. İhtiyar konuşmağa başlamadan kava-
lına şöyle bir üfleyp" duyulmadık" nağ-

meler çalmağa başlayınca, heyetin parma-
ğı ağzında kaldı. Hemen resim makineleri
not defterleri faaliyete geçti. kısıkrak
muhtelif pozda resimler çekildi. Yağmur
gibi yağan taltifler ve iltifatlardan sonra,
ilâhi nağmenin sebebi bir yenice ciğara-
sile mükâfatlandırıldı. Heyet, aralarında
kısa bir münakaşaya tutularak zamanın
para ve gösterişe tapan, bu yüzden ruhun
hassasiyet ve asletini gayip ettiren madde-
ci sanat görüş sahiplerine atıp, tutmağa
başladılar. Merak bu ya münevverlerimizin
kafasına yep yeni bir fikir doğdu. Her tür-
lü menfaat ve gösteriş kaygısından uzak,
dağda tek başına kendi, kendini yetiştiren
«bozulmamış» nur yüzlü halk sa-
natkârından bu günkü bozulmuş dün-
yaya ait, duyulmadık sözler aşırıp
dünyayı sürüklendiği uçurumdan kur-
taracaklarını zannederek piri fani-
den peygamberce sözler beklediler. Mak-
satlarını uzun, uzadıya anlattıktan, ihti-
yari kendilerine ısındırdıklarına iyice ka-
naat geldikten sonra, bazı cazip vaatler-
de bulunmayı da ihmal etmediler ve sözü
bozulmadık ihtiyara bıraktılar. Köylü
kavalını dizlerinin üzerine yatırdıktan son-
ra birden değişti. biraz önceki ilâhi nağme-
leri çalan, ilâhi adam olmaktan çıkarak,
ömrü dağlarda geçmiş adamlara has bir
serbestlik ve kıvraklıkla meclisin ciddiye-
tine pek de uymıyan ve lâkin gerçekliğin-
den hiçte şüphe edilmıyen ardı ardına bir
çok hikâyeler ve vakalar anlatmağa başla-
dı. Gelmiştten, geçmiştten eskiden yeniden
bahsetti. İhtiyarın bütün konuşmalarında
kime karşı olduğu pek fark edilmıyen bir
sürü hunc öfke saklıydı. Ağzından çıkan
her kelime zehirli bir ok gibi fırlıyordu.
Sözünün bir yerinde (Efendiler, bu laflar
karın doyurmaz, köycecek açık çıplak kal-
dık. Gaz yağsızlıktan bütün köy karanlık-
ta oturuyor. Başınızı ağrıtırıyorm ya bun-
lar da bizim derdimiz. Geçenlerde hatır
için, yetmiş liraya bir teneke gaz aldım,
olduğu gibi su çıktı. Köylülük her zaman
başla belâ, Öküz bulur tohum bulamaz,

tohum bulur sürecek tarla bulamaz. İste
bak tonumsuzluktan otuz denum nerk eki-
lecek duruyor.) Yerine yerleşirken (def-
terimize biraz da bunlardan yazın çızın)
dedi.

Biraz evvel, kavalında ilâhi nağme-
ler fısıldayan köylüyü mest olarak dinli-
yen münevverlerimizin bu acı itirafı ve
şikâyetler karşısında rahatları kaçır gibi
oldu. Herkes sudan cevapla bu mevzu-
lardan uzaklaşmağa, konuşmağa başka
noktalara intikal ettirmeğe çalıştı.

Her şeyin farkında olan köylü, bu laf-
ların hiç birine kulak asmadan münevver-
leri gittikçe asabileştiren bir pervassızlık
ve kustanlıkla konuştuklarımızın nepsini ıf-
bunları çok dinledik. Hiç birinin aslı astarı
yok. Arkasından herkesin ağzına kilit vu-
ran şöyle bir teselleme ile lâfını bitirdi.

(Buna derler, bitmedik çalı dibinde,
doğmadık tavşan yavrusu, keçi tersinden
saçma, yol tozundan barut, işin yoksa dol-
dur, doldur boşalt. Altı fasafiso işte bizi
böyle avutuyorlar.)

Her şeyi hiçe indirerek büyük bir
cesaretle köylünün üzerine fırlattığı çam-
murdan silkinmek için, kimsede hamle
yapacak bir kuvvet kalmamıştı. Herkes
şaşkına dönmüş birbirinin yüzüne bakıyo-
du. Altı kişinin hareket ve bakışlarından
bu köyde artık görülecek birşey kalmadı-
ğını sezen heyetin başkanı vaktin geldiği-
ni bahane ederek hemen toplanmalarını
emretti. 10 dakika sonra herşey tamamdı.
Birkaç saat için, köylü şerefliendiren kafi-
le köydeki eldeğmedik eşyaları görmeğe,
duyulmadık türkülleri dinlemeğe vakit
bulamadan tası, tarağı toplayıp otomabil-
lerine atlادılar. Bozulmadık köylerde,
bozulmadık insan aramak üzere yine yola
revan oldular. Yolda giderken de köylünün
kavalından çıkan ilâhi nağmeleri unutarak
bu bozulmadık insan tarafından bozul-
duklarını birbirlerine açmağa cesaret ede-
miyerek (Dağda büyümiş vahşi köpek)
tabirini kullanarak bizim ruhu incelemiş
ilâhi sanatkâra atıp, eğirmeğe başladılar.

Halil Aytekin

Buğday Fiyatının Düşmesinin Orta Anadolu Köylerinde Doğurduğu Durum

Köylerimizde hububat fiyatları günden güne düşmektedir. Geçen sene bu günlerde yurdun bir çok bölgelerinde kilesi otuz kırk liraya yükselen buğdayın bu günkü azami satış fiyatı on lirayı geçmemektedir. Bu vaziyet, geçen sene ekmeğe sıkıntısı çeken halkımızı sevindirdiği gibi, tohumluk hububat ve yiyecek temininde zor bir duruma düşen köylerdeki müstahsil halkın büyük bir çoğunluğunu da endişeden kurtarmıştır. Köylerde geniş topraklara sahip, ambarları zahire ile dolu reşberler müstesna, hemen herkes, bu günkü hububat fiyatlarının düşmesinden memnun görünmekle beraber, haklı olarak bazı şikâyet ve dileklerde bulunuyorlar.

Köylünün iddiasına göre geçen sene bu zamanlar, hububat fiyatları, bu günkü piyasadan birkaç misli yüksek fiyatla müşteriler bulurken, bu bu günkü piyasanın, geçen senekile kıyas kabul etmeyecek kadar kırgın olması ve hattâ müşteri bulamaması köylerdeki küçük müstahsili düşündürmektedir. Bütün masraf ve ihtiyaçlarını geçen yılki buğday piyasasına göre tanzim edip, ayarlayan küçük ve orta reşber zor bir duruma düşerek elindeki toprağını, çiftini, çubuğunu kaybetmek tehlikesi baş göstermektedir. Bu boy reşberin iddialarını haklı çıkartacak ortada bir çok sebeplerde göze çarpmaktadır. Yukarıda işaret ettiğimiz gibi, geçen yıl köylünün mahsulü bu yıla nisbeten çok dolgun bir fiata müşteri bulduğu halde, köylünün zarurî ve kısılması imkânsız olan istihsal vasıtalarıyla giyim eşyalarının temin ve tedariki bu kadar güçleşmemiştir. Bütün bu ihtiyaçlar daha kolay ve ucuza

bulunabiliyordu. Meselâ, geçen yıl bu günlerde on kile buğday satmakla köylü, çoluğun, çocuğun üstünü, başını rahat rahat görmekle kalmıyor, aynı zamanda ufak, tefek borçlarından da ödeşebiliyordu. Bu gün aynı ihtiyaçlar için, köylü, bunun üç misli buğday feda etmek mecburiyetindedir. Gine geçen sene elli kile buğday satan köylünün eline bin lirayı aşkın bir para geçiyordu ki, bu para ile, köylü bütün borçlarından ödeştiği gibi, çiftini çubuğunu aceriyor, kocayan ve ölen öküzünün yerine bir yenisini almak imkânlarını bulabiliyordu. Halbuki, bu gün köylünün satışa çıktığı hububat fiyatları günden güne düşerken, onun zarurî ihtiyaçları olan çift, çubuk aletlerle, bez, basma, şayak, hazır elbise gibi giyim eşyaları yükselmektedir. Şu halde aynı ihtiyaçları kapatabilmek için, geçen senenin 50 kilesi yerine bunun 3 misli yani yüzelli kileye yakın bir buğday satışa arz etmek gerekiyor ki, köyü yakınında tanıyanlar pek âla takdir ederlerki, bu miktarı arttırarak satışa çıkartmak bir çok reşberler için imkânsızdır.

Muhtelif bölgelerde dinlediğim köylülerimizin bütün dertlerini ve şikâyetlerini bu günkü piyasaya sürdüğü maddelerle, esnaf ve tüccardan aldığı mal ve eşya fiyatları arasındaki nisbetsizlik ve müvazenesizlik teşkil ediyor.

Müstahsilin lehine bir gelişme gösterdiği zannedilen bu günkü durum, birçoklarının iddiası hilâfına, bu fırsatı tekrar tüccar ve mutavassıt sınıfın eline vermiş, ihtiyaç ve sıkıntıçerisinde kıvranan küçük toprak sahibi köylü, ister, istemez ağa ve esnaf sınıfının boyunduruğu altına girmek gibi zor bir duruma düşmüştür.

Halil Aytekin

TÜSTAV

Mehmet GÖKDEMİR --Kayseri

Üçüncü sayımızdaki "köy anlayışında parçacı görüşler" başlıklı yazımız bu okuyucumuzu ilgilendirmiş; "Tam benim de demek istediğimi anlatan bir yazı" diyor ve memleket işlerini, meselelerini anlayışta ikilik yapan görüşün sakathına şahadet ettikten sonra "türedi köycüler" diye vasıflandırdığı bir takım sahte şahsiyetlerden bahsediyor ve bu alandaki bir müşahedesini bildiriyor. Bay Mehmet Gökdemir bir kazada sessiz sinemaya gitmiş. Orada, kılık kıyafetinden şehirli bir efendi olduğu belli olan bir şahıs sinemaya gelen köylülerden birini, "Be köylü, ağağının çarığı, tıraşsız başının keçe külahı ile burada senin ne işin var?" diye terslemiş; köylü içeri girmiş ama, kendisini eksikli hissettiğinden başını kaldırıp bir türlü filimi seyredelememiş. Mehmet Gökdemir aynı adamı daha sonra köylüden patates alırken ve köylü için yapılması gereken fedakârlıklardan ve kendi sevgisinden bahsederken görmüş.

Okuyucumuzun hakkı var; köycülük, köy - severlik günümüzün modası halinde ... Bu durumdan kendi hesaplarına faydalanmak, bu konuyu kendi hususî gayeleri için kullanmak isteyen açık gözlerle rastlanıyor. Günlük politika güdererek kendi şahsî veya zümre menfaatlerini kollayan, köycülük yolu ile ilim, üniversite mensubu ilh. olmağa yeltenen, köyün hakikî meselelerini ve ihtiyaçlarını anlamaktan aciz veya anlamak istemiyen bazı şehirli ve münevverler "köycülük" arabasına binerek diledikleri yere varmak istiyorlar. Bunlar için okuyucumuzun kullandığı "türedi" sıfatı pek yerinde.

Lütfü VECİHİ - Gaziantep.

Adımlar'ın 5 inci sayısında Ayın içinden sayfasında tahlil edilen, Kemal Playcioğlu adında birinin yeni bir tarikat kurmak suçu ile mahkemeye alınması hadisesi dolayısı ile okuyucumuz Bay Lütfü Vecihi gönderdiği mektupta kendi müşahedelerini bildiriyor. "Anadolunun muhtelif köşelerinde çeşit çeşit adlarla beliren tarikat ve şeyhlerden" bahsediyor ve diyor ki:

"Cümhuriyetin hiç bir devrinde görülmemiş şekilde faaliyet gösteren bu müritler, muhakkak ki, yıkılan saltanatlarını ihya için hadisatın inkısafından ve zamanın nezâketinden istifade etmeyi çok iyi bilen kimselerdir; dört senedenberi devam eden dünya harbinin doğurduğu iktisadî ve ruhî buhranlar karşısında büründükleri türlü türlü kıyafetlerle birtakım kimseleri gaflet ve karanlıklara doğru sürükledikleri pek acı bir vaki'dir. Hattâ harbin akış ve neticeleri hakkında ayetler, hadisler uydurarak takdir ve iltifat dileyen fikir dolandırıcılarına bile tesadüf edilmektedir.

"Bu kısa işaretten sonra şunu ifade etmek isterim ki şimdiki umdelerin arasına bir de lâyıklik remzini koymak dinle Devlet işlerini birbirinden ayırmağa kâfi gelmeyecektir. Dinin, ictimâî bir mülâzime olarak bir parazit olmaktan vaz geçmeyeceği su götürmez bir hakikattir.

"Din ve medenî kanunların cemiyet meseleleri hakkındaki görüş ve mütalaa farkları uzlaşılmasına imkân olmayan zıddiyetlerdir.

"Binaenaleyh din kitaplarını sadece mektep sıralarından atmak onun halk arasındaki tesir ve itibarına bir de garaz ilâve etmekten başka bir netice vermez. Dine karışmamak onun, daha ziyade tahrif edilerek her türlü faaliyetlere alet olması-na müsaade etmek sayılır."

Okuyucumuz, bu duruma bir çare olarak, bugünkü cemiyette dinin mevki ve manasının ne olduğu hususunda halkın aydınlatılması lâzım geldiği kanaatindedir.

Ümit DEMİRİZ - Ankara

Bu okuyucumuzdan Adımlar hakkın-da uzun bir mektup aldık; Adımlar'ı kendisine" pek yakın" bulduğunu yazıyor:"... Duygularıma, fikirlerime, arzularıma değ-me arkadaşlarımdan ve hatta "kültürlü insan" sanarak fikirlerine hürmet etmek gaffetine düştüğüm pek çok hocalarımdan daha yakın..." Bayan Ümit bir derginin" okuyucularına da konuşma - hem de kendi hakkında - vermesi şüphesizdir ki bir üstünlüğün ifadesidir" diyor ve bunu adımlar'ın olgunluğuna bir delil sayıyor. Yalnız bu okuyucumuz Adımlar'ı "biraz kuru" buluyormuş, "her sahifesini çizgi-leyen düşündürücü mahiyetteki mevzular-dan sonra tam manası ile dinlendirici çeş-nide bir yazının bulunmamasından" şikâ-yet ediyor. Psikoloji ve sanat yazılarına daha fazla yer verilmesini ve "birazda saf sanattan, daha doğrusu tamamiyle esteti-

ğin kavradığı mevzulardan" bahsedilme-sini dileyor. Okuyucumuz Adımlar'da çı-kan hikâyeleri de fazla realist buluyor. "realite güzeldir ama onun da bir hududu var" diyor ve "hikâyeler de biraz daha ru-hu okşar olsa" temennisinde bulunuyor.

Bayan Ümit Demiriz'in Adımlar hak-kındaki itibalarını bize böyle uzun uzun bildirmesine teşekkür ederiz. Adımlar'da sanat mevzularına mühim bir yer ayırma-ğa daima çalışıyoruz ve psikoloji konuları da sahifelerimizde ele alınacaktır, fakat "saf sanat" ve "ruh okşayıcı" hikâyeler hususunda bu okuyucumuzu korkarız ki tatmin edemeyeceğiz. Çünkü, muhtelif san-at yazılarımızda belirttiğimiz gibi bizce "saf sanat" diye bir şey yoktur ve bir hi-kâyenin realist oluşu bir kusur değil bir meziyettir. Bir dergi okuyucunun her çeşit alâkasına cevap veremez ve Adımlar da bu iddiada değildir; bunun için çeşit çeşit, boy boy gazete ve dergi neşriyatı mevcuttur. Bayan Ümit Demiriz, çok faydalan-dığını söylediği, fikir ve kültür meseleleri için Adımlar'ı okusa da, dinlendirici ve ruh okşayıcı mevzular için başka dergi-lere müracaat etse olmaz mı?

ADIMLAR

Sahibi ve Neşriyat Müdürü : Dr. Behice Sadık Boran

Abone : Altı aylığı 150 krş. ; yıllığı 300 krş.

Adres : Adımlar, Posta Kutusu 61, Ankara

Adımlar'a verilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

**SAVAŞ KARDEŞLER İZMİR
TİCARETHANESİ**

Zeytin, zeytinyağı, sabun ve her nevi sâde
yağlar, peynir vesaire satışı
Anafartalar Mevsim sokak No. 5
Tel. No. 2377 Ev. 6235
Sicil No. 3334, Kuruluş : 1930

HALİM ŞAPÇI

Zeytin, zeytinyağı, sabun ve her nevi sâde
yağlar, peynir vesaire satışı

Sebat İş hanı No. 40 Tel. No. 3752

OSMAN ÜZKAL

Kayseri Pazarı

Yumurta ve hernevi Bakkaliye toptan
Ticaretahanesi
Tahtakale Caddesi Susam Sokak No. 29
ANKARA

ALİ PERÇİNEL VE KAZIM PERÇİNER

Ticaret Evi

Zeytin, zeytinyağı, sabun ve hernevi sâde
yağlar, peynir vesaire toptan satış yeri
Kooperatif arkası Ali Nazmi Ap. No. 1/2
Tel No. 3153, Telgraf: Ali Kâzım
Sicil No. 1912, Kuruluş 1930

ALİ RIZA YEĞEN

Kayseri Pastırma Pazarı

Yeni Hal No. 21

Tel No. 3975, Sicil No. 2007
Kuruluş tarihi : 1930

OSMAN ANTEBLİ VE İSMAİL BEKİRİ

B A K K A L

Toptan ve Perâkende Şen Tecimevi
Yeni Hal No. 20 - Ankara
Tel No. 1991 Telgraf: Yeni Hal Osman
Kuruluş ta. 1929, Sicil No. 3551

HÜSAMETTİN YAĞLAYAN

M A N D I R A C I

Toptan ve Perakende Beyaz ve Kaşer ve Edirne Peynirleri;
Halis Aksaray ve Urfa tere yağları, saf Ayvalık, Edremit
Zeytin yağları Tecimevi
Yeni Hal No. 3 Ankara

Tel. No. 2646, Telgraf: Hüsamettin - Yenihal

Ankara

TÜSTAV

İŞ BANKASI

KUÇUK CARİ HESAPLARI 1944 İKRAMİYE PLANI

Kesideler: 28 İk. kânun, 2 Mayıs,
25 Ağustos, 1 İk. tesrin
tarihlerinde yapılır.

1944 İKRAMİYELERİ

1 adet ARSA (Ankara'da Kavak-
lıdere'de 1024 M2
İmar ada No. 254
Parsel No. 3)

1	>	2000 liralık	=	2000.— Lira
3	>	1000	>	= 3000.— >
4	>	500	>	= 2000.— >
10	>	200	>	= 2000.— >
10	>	100	>	= 1000.w >
100	>	50	>	= 5000.— >
150	>	25	>	= 3750.— >
300	>	10	>	= 3000.— >

Türkiye İş Bankasına para ya-
tırmakla yalnız para biriktirmiş ve
faiz almış olmaz, aynı zamanda
taliinizi de denemiş olursunuz.

BIRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

BIRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

Meşhur âlimlerden Dr
Huber, Biranın tarihi hak
kinda yazdığı bir eserde
milâttan 5-600 sene kadar

evvel başlayan Keldani medeniyetin-
de biranın büyük bir yeri olduğunu
söylemektedir. Bazan yalnız arpadan
bazan da arpa ve baharattan imâl
edilen biranın kadınlar ve işçiler
tarafından çok içildiğini yine bu
âlim anlatmaktadır. Yapılan bir haf-
riyatta bulunan on mezarın, bira
imalâtını gösteren kabartmalarla tezyin edildiği ve kabart-
malar yanyana getirilince imalâtın bariz bir snrette görül-
düğü de aynı âlim tarafından nakledilmektedir.

**7000 SENE
EVVEL**

Bu gün içilen Biranın 7000 senelik mazisi vardır.

BIRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

BIRA ○○○ BESLER ○○○ SERİNLETİR ○○○ NEŞE VERİR

25 Kuruş

Alâeddin Kırıl Basmevi - Ankara (5108)

TÜSTAV